

Orientering som friluftsliv?

En kvalitativ undersökning om hur lärare i idrott och hälsa talar om relationen mellan orientering och friluftsliv

Daniel Nowik

Amanda Tellström

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

Självständigt arbete avancerad nivå 92:2018

Ämneslärarprogrammet 2013–2019

Handledare: Jonas Mikael

Examinator: Suzanne Lundvall

Orienteering as friluftsliv?

A qualitative study of physical education and health teachers' talk about the relation between orienteering and friluftsliv

Daniel Nowik

Amanda Tellström

THE SWEDISH SCHOOL OF SPORT AND HEALTH SCIENCES
Bachelor Degree on Advanced Level 92:2018
Teacher Education Program 2013–2019
Supervisor: Jonas Mikael
Examiner: Suzanne Lundvall

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur idrottslärare i årskurs 7-9 talar om relationen mellan orientering och friluftsliv i ämnet idrott och hälsa.

Frågeställningarna studien avser besvara är följande:

- Hur bedrivs undervisningen i friluftsliv och orientering?
- Vilka geografiska områden används för friluftslivsundervisning?
- Hur används de geografiska områdena i undervisningen?

Metod

Datinsamlingen till studien gjordes i form av semistrukturerade intervjuer utifrån en intervjuguide. Sju idrottslärare från årskurs 7-9 intervjuades, fem från Stockholms län varav två verksamma i innerstaden, en från Södermanlands län samt en från Norrbottens län. Urvalet skedde genom ett bekvämlighetsurval. Intervjuerna spelades in och transkriberades. Transkriberingen analyserades med hjälp av diskursanalys som teoretiskt ramverk.

Resultat

Diskursanalysen av hur idrottslärare talar om relationen mellan friluftsliv och orientering resulterade i en övergripande diskurs där själva undervisningen i friluftsliv framträder som bestående av aktiviteter. Orientering beskrevs vidare som ett kunskapsområde som kunde integreras i friluftslivsundervisningen. Friluftslivsundervisnings olika aktiviteter ses av flera lärare som förberedande delar inför vandringar och övernattningar. Närområdets ansågs ha stor betydelse då det just gav möjligheter till dessa förberedande aktiviteter. I talet om undervisning i friluftsliv och orientering framkom även behovet av mer resurser och mer av ämnesöverskridande planeringstid. Vid genomgången av det empiriska materialet framkom även att eleverna hade svårt att uppfatta syftet med de aktiviteter som genomfördes, vilket resulterade i att undervisningen i friluftsliv många gånger präglades av omotiverade elever.

Slutsats

I diskursanalysen av lärarnas tal framträder att lärarna har en mycket en öppen tolkning av kursplanen, där orientering utgör en aktivitet bland andra inom friluftsliv. Skolans närområde tilldelas stor betydelse och används för aktiviteter. Den öppna skrivningen i kursplanen ger idrottslärare möjligheter att bedriva aktiviteter utan att placera in dem i ett mer övergripande sammanhang. En möjlig lösning som gör att momentet friluftsliv och utevistelse kan inkluderas mer i undervisningen, är dels mer tid till undervisningen, dels en ämnesöverskridande planering. Detta skulle kunna skapa möjligheter till en rödare tråd än vad som återfinns idag. Friluftsliv och andra typer av ämnesinnehåll skulle kunna särskiljas tydligare.

Abstract

Aim and research questions

The purpose of this study is to examine how physical education (PE) teachers from grades 7-9 view the relationship between orienteering and friluftsliv within their teaching. The study aims to answer the following questions:

- How do PE teachers use orienteering and friluftsliv in their teaching?
- Which geographical areas are used during lessons focusing on friluftsliv?
- In what ways are these geographical areas being used by PE teachers?

Method

The data was collected through semi structured interviews which followed an interview guide. Seven PE teachers were interviewed, of which five teach within the Stockholm area, one from Norrbotten and one from Södermanland. The teachers were selected through a convenient sample. The interviews were recorded, transcribed to text documents and thereafter analyzed by using a discourse analysis.

Results

The discourse analysis showed that the teachers view friluftsliv as a teaching area for physical activities. This was further explained by the teachers' strive to organize the friluftsliv education using activities named by the curriculum. The teachers viewed these activities as preparations for other outdoor activities, such as longer hikes. The discourse around orienteering was that orienteering was an integrated part of friluftsliv. The open interpretation of the curriculum by the teachers led in some cases to activities being chosen without much reflection on their actual purpose. Furthermore, the empirical material showed that students did not know the purpose of certain activities, which affected their overall motivation for friluftsliv education. An important aspect for all teachers in this study is the geographical areas close to the school. Another aspect is the PE teachers' desire for more cooperation with other school subjects. The PE teachers also expressed that they wanted a solution which could create more time for friluftsliv in their teaching, which would make it easier to organize meaningful activities.

Conclusion

The discourses connected to how the teachers talk about friluftsliv and orienteering shows that friluftsliv is mainly viewed as an area for physical activity. When discussing geographical areas close to the school, a discourse was created which highlighted the significance of this aspect, together with friluftsliv as a means of preparation for other outdoor activities. More cooperation with other subjects has a potential to create more time for friluftsliv, making it easier to separate orienteering from this teaching area.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	3
1.1.1 Grundskolans centrala innehåll.....	3
1.1.2 Läroplanens fyra övergripande perspektiv.....	4
1.1.3 Skolinspektionens kvalitetsgranskning.....	4
1.1.4 Friluftsliv som kulturellt fenomen i samhället.....	5
1.1.5 Skolinspektionens kvalitetsgranskning kring friluftsliv och utevistelse.....	5
1.1.6 Orientering som tävlingsidrott	6
1.1.7 Skolinspektionens kvalitetsgranskning kring orientering.....	7
1.1.8 Teoretiskt perspektiv.....	7
2 Tidigare forskning.....	8
2.1 Utövändet av friluftsliv i idrott och hälsa	9
2.2 Idrott och hälsa ett svagt inramat ämne	9
2.3 Läran om plats öppnar upp för friluftsliv.....	10
2.4 Friluftaktiviteter i skolans idrottsundervisning	11
2.5 Elevernas perspektiv i idrott och hälsa	12
2.6 Potentialen med lektioner utomhus.....	12
2.7 Undervisning i friluftsliv och orientering	13
2.8 Lärarens perspektiv på styrdokumentet	14
3 Syfte och frågeställningar	15
4 Metod	15
4.1 Val av metod.....	16
4.2 Urval och bortfall.....	16
4.3 Databearbetning	17
4.4 Tillförlitlighet och trovärdighet	18
4.5 Etiska aspekter	18
5 Resultat	20
5.1 Hur talar idrottslärarna om relationen mellan orientering och friluftsliv?.....	20
5.2 När används skolornas närområden?	22
5.3 Hur används skolans närområde i friluftslivsundervisningen?	24
5.4 Hur talar idrottslärarna kring kopplingen i att bedriva friluftsliv genom orientering? ..	26
5.5 Möjligheter och begränsningar	28
5.6 Hur talar idrottslärarna om styrdokumentet kring friluftsliv och orientering?	30

5.7 Elevernas olika förutsättningar	32
6 Diskussion.....	35
6.1 Metoddiskussion	40
7 Slutsats	40
Käll- och litteraturförteckning	42

Tabell- och figurförteckning

Figur 1 – Skolverkets centrala innehåll för kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse	2
Figur 2 – Andel ungdomar som provat en friluftsansaktivitet i skolans idrottsundervisning	10
Tabell 1 - Deltagaröversikt	16
Bilaga 1 – Intervjuguide	
Bilaga 2 – Missivbrev	
Bilaga 3 - Litteratursökning	

1 Inledning

Friluftsliv har en lång tradition inom den svenska skolan som är mer än 100 år gammal, där läran om hur Carl von Linné överfört kunskap från naturvivelser hela vägen till skolbänken inte undgått någon. (Svenskt Friluftsliv 2019) Från och med läroplan 80 (Lgr 80) har friluftslivsundervisningen i idrott och hälsa succesivt blivit tydligare i kursplanen, där syftet är att friluftsliv som kunskapsområde i skolan enklare ska omsättas i praktiken. En annan förändring är minskningen utav friluftsdagar. I och med läroplan 94 (Lpo 94) blev kommunaliseringen av skolan en bidragande faktor utav minskningen, där det blev upp till varje rektor att besluta om skolan skulle inneha friluftsdagar eller inte. Friluftsdagar varierade i mängd beroende på skola och rektor. (Sandell et al. 2011, s. 67) Friluftsliv och utevistelse har sedan Lgr 11 en stor plats i läroplanen i ämnet idrott och hälsa jämfört med Lpo94 och Lgr80, där friluftsliv mer kretsade kring att vara utomhus. (Skolverket 2018) Idrott och hälsa har idag tre kunskapsområden där friluftsliv och utevistelse är ett utav dem. Resterande två kunskapsområden är rörelse samt hälsa och livsstil. (Skolverket 2011) Med dessa tre kunskapsområden följer en tydlighet där en lärares undervisning enklare kan planeras och genomföras med större noggrannhet, i friluftsliv och utevistelse kan elever få kunskaper om natur och rekreation genom naturupplevelser. (Nilsson 2014, s. 152) Ett innehåll i friluftsliv och utevistelse är att öka kunskapen inom kartläsning som kan nyttjas inom olika utevistelser. Ju mer erfarenheter eleverna kan få i kända och okända utomhusmiljöer, desto mer kan motivationen ökas för att eleverna ska vilja utföra olika friluftslivsaktiviteter. (ibid, s. 152)

Inom tävlingsidrotten orientering har naturupplevelser inte varit i fokus utan idrotten har förknippats med att hitta kontroller inom så kort tid som möjligt, bl.a. genom att passa kartan utefter en kompass. (Svensk Orientering 2019) Orientering ligger i kursplanen för gymnasieskolan inom samma område som friluftsliv och utevistelse. Orientering anges som del av ett ämnesinnehåll och nämns i en betydligt mindre omfattning än friluftsliv och utevistelse. (Skolverket 2011) Inom orientering finns möjligheter att utveckla ett lärande kring samspelet mellan kartläsare, naturupplevelse och karta. Det ingår även i läroplanen som kunskapsmål inom orienteringsmomentet. (Nilsson 2014, s. 30; Skolverket 2011) Formulerat på detta sätt kan förmågan att kunna orientera sig i kända och okända miljöer, bli begripligt som del i ett innehåll inom friluftsliv och utevistelse. (Skolverket 2011)

Syftet med den här studien är att se hur idrottslärare i högstadiet talar om relationen mellan friluftsliv och orientering. Det vore intressant att undersöka kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse och hur orientering som innehåll, kommer till uttryck. (Svenska Orienteringsförbundet 2018)

I den här studien vill vi även undersöka hur idrottslärare använder sig utav olika geografiska områden i sin friluftslivsundervisning, vidare vill vi se hur undervisningen bedrivs inom friluftsliv.

1.1 Bakgrund

Nedan presenteras åtta underkategorier som presenterar studier kring ämnets bakgrund. Dessa studier ska ge en bakgrund till studiens syfte och frågeställning.

Underkategorierna för *Bakgrund (1.1)* är *Grundskolans centrala innehåll (1.1.1)*, *Läroplanens fyra övergripande perspektiv (1.1.2)*, *Skolinspektionens kvalitetsgranskning (1.1.3)*, *Friluftsliv som kulturellt fenomen i samhället (1.1.4)*, *Skolinspektionens kvalitetsgranskning kring friluftsliv (1.1.5)*, *Orientering som kulturellt fenomen i samhället (1.1.6)* *Skolinspektionens kvalitetsgranskning kring orientering (1.1.7)* samt *Teoretiskt perspektiv (1.1.8)*.

1.1.1 Grundskolans centrala innehåll

Grundskolans kursplan (Skolverket, 2011) anger ett syfte med undervisningen i idrott och hälsa. Eleverna ska utveckla förmågan att vistas i utemiljöer och naturen under olika årstider. Kursplanen anger även att eleverna ska få erhålla en förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv. I det centrala innehållet är ett av tre kunskapsområdena friluftsliv och utevistelse. Innehållet skiljer sig något mellan årskurser 1-3, 4-6 och 7-9. Se figur 1 nedan.

Årskurs	1-3	4-6	7-9
Grundskolans centrala innehåll för Friluftsliv och utevistelse	<ul style="list-style-type: none">• Att orientera sig i närmiljön och enkla kartors uppbyggnad. Begrepp som beskriver rumsuppfattning.• Lekar och rörelse i natur- och utemiljö.• Allemansrättens grunder.• Säkerhet och hänsynstagande i samband med lekar, spel och vid natur- och utevistelser.	<ul style="list-style-type: none">• Att orientera i den närliggande natur- och utemiljön med hjälp av kartor, såväl med som utan digitala verktyg. Kartors uppbyggnad och symboler.• Lekar och andra fysiska aktiviteter i skiftande natur- och utemiljöer under olika årstider.• Rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten.• Säkerhet och hänsynstagande vid träning, lek, spel, idrott, natur- och utevistelser.• Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer vid vatten med hjälpredskap.	<ul style="list-style-type: none">• Att orientera i okända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel för positionering, såväl med som utan digitala verktyg.• Hur olika friluftslivsaktiviteter kan planeras, organiseras och genomföras.• Rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten.• Kulturella traditioner i samband med friluftsliv och utevistelse.• Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer i och vid vatten med alternativa hjälpredskap, enligt principen för förlängda armen.

Figur 1. Skolverkets (2011) centrala innehåll för kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse.

Även Nilsson (2014, s. 20) tar upp det centrala innehållet och menar att det kan uppstå en problematik i tolkningen av innehållet. Begreppen ”att orientera sig” och ”att orientera” står med i det centrala innehållet och kan uppfattas som att det är fråga om orientering som idrott och inte en del i friluftsliv och utevistelser.

1.1.2 Läroplanens fyra övergripande perspektiv

Det *historiska* perspektivet, *miljöperspektivet*, *det internationella* perspektivet samt det *etiska* perspektivet är de fyra perspektiv som anges i läroplanens vilka ska finnas med i all undervisning i samtliga ämnen. (Skolverket 2018) Syftet med läroplanens fyra övergripande perspektiv är att stimulera elevernas inlärning och ge en överblick och ett sammanhang för undervisningen,

Med det *historiska* perspektivet ska eleven utveckla en förståelse för nutid och framtid. *Miljöperspektivet* ska utveckla elevens en förståelse för miljön och ansvarstagande samt förståelse för globala miljöfrågor. I det *internationella* perspektivet ska eleven utveckla ett kunnande där fördelarna med att skapa kontakter över kultur- och nationsgränser medför en utveckling och förståelse för den kulturella mångfalden. Inom det sista perspektivet, det *etiska*, ska elevens egna ställningstaganden och ansvarsfullhet sättas i fokus. De fyra perspektiven ska integreras i lektionsplaneringen i syfte att utveckla elevens tänkande. (Skolverket, 2018)

1.1.3 Skolinspektionens kvalitetsgranskning

Med jämna mellanrum genomför Skolinspektionen en kvalitetsgranskning i syfte att lyfta fram utvecklingsområden som skolorna bör åtgärda. En kvalitetsgranskning kan betyda att Skolinspektionen gör en kontroll av en slumpvis vald skola, för att sedan se olika kvalitetsaspekter i exempelvis undervisningens innehåll och form i de olika skolämnena som behöver säkerställas eller utvecklas. (Skolinspektionen 2018)

Skolinspektionen genomförde 2018 en granskning på grundskolan med fokus på årskurserna 7-9. Det var en djupare granskning i form av observationer på 22 skolor samt en enkätundersökning riktad mot 100 skolor. Det var 6 996 elever som var med i enkäten med en svarsfrekvens på 77 % och det deltog 211 lärare med en svarsfrekvens på 85 %. (ibid, s. 15) Skolinspektionen (2018) visar att friluftsliv och utevistelse är det kunskapsområde inom idrott och hälsa som är i störst behov av utveckling. Nedan presenteras Skolgranskningens resultat

kring kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse (1.1.5) samt momentet orientering (1.1.7) med en kortare inledande bakgrund kring begreppen friluftsliv och orientering.

1.1.4 Friluftsliv som kulturellt fenomen i samhället

Det finns flertal definitioner av friluftsliv, dock grundar sig de allra flesta definitionerna på Kulturdepartementets (1999) definition utav friluftsliv:

”Med friluftsliv avses vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling.”

Ovanstående definition kan tolkas att friluftsliv och tävling inte går i samma spår. Med friluftsliv avses miljöombyte och naturupplevelser utan krav på prestation, och friluftsfrämjandet (2009, s. 4) medger i sin egen definition att utevistelser i naturen ger naturupplevelser, rekreation och motion, se citatet nedan.

”att vistas i naturen på ett sådant sätt att det ger naturupplevelser, rekreation och motion.”

Det finns många definitioner av friluftsliv, men inte någonstans står det om tävling och prestation. Friluftsfrämjandet skriver att friluftslivets arena är naturen. Där ska kunskap spridas genom utomhusaktiviteter och genom användning av utrustning som exempelvis stormkök och tält. Relevant utrustning ska bidra till att livskvalitet och livsglädje kan förknippas med friluftsliv och utevistelser. (ibid, s. 4) Naturvårdsverket (2018) skriver om fördelar med allemansrätten vilken utgör grunden tillgängligt friluftsliv. Människor får genom allemansrätten har tillgång till naturen och kan bedriva friluftsliv. Med andra ord innebär allemansrätten också ett etiskt förhållningssätt gentemot natur och miljö. Människor som rör sig i naturen blir skyldiga att ta hänsyn till en rad förhållningssätt gällande allt från bad, eldning till markägarens olika rättigheter. (ibid)

1.1.5 Skolinspektionens kvalitetsgranskning kring friluftsliv och utevistelse

Vid granskningar som gjorts år 2010, 2011 och 2018 (Skolinspektionen 2010; Skolinspektionen 2011; Skolinspektionen 2018) har det påpekats att undervisningen i idrott och hälsa har en del brister. Kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse samt momentet orientering förekom i en väldigt liten utsträckning jämfört med exempelvis momentet bollspel. Friluftsliv och utevistelse som ett av tre kunskapsområden i ämnet idrott och hälsa fick alldeles för lite tid i undervisningen. I granskningen 2010 var det 304 lektioner som hade fått en oanmäld tillsyn, påvisades det att idrottslärarna inte alltid hade en klar bild av vad undervisningen skulle syfta

till vilket resulterade i att undervisningen fick en lös koppling till kursplanen. (ibid, s. 9) Skolinspektionen gjorde en ny granskning 2011 och skriver att idrottslärarna behövde planera tydligare i friluftsliv och utevistelse för att genomföra lektionsinnehåll där elevers förmågor kopplade till kursplanen enklare kunde visas. (ibid, s. 24) Skolinspektionen vittnar om att 32 % av de granskade skolorna har friluftsliv och utevistelse som utvecklingsområde, där lärare på dessa skolor berättade om problem med genomförande av friluftslivsundervisning i okända miljöer. Deras förklaring var att tid, planering och ekonomi styr den bristande undervisningen av friluftsliv och utevistelse i okända miljöer, bland annat räckte inte den ordinarie lektionstiden till. Dessa skolor hade inte ekonomi för att skaffa material och transportmedel för att ta sig ut till naturen. Skolorna såg istället en lösning i att ”bedriva friluftsliv och utevistelser”, genom att bedriva orientering för att kunna bocka av friluftsliv och utevistelser. (ibid, s. 25)

En tredjedel av alla granskade skolor visade på brister i att undervisningen inte omfattade av olika delmoment kopplade till friluftsliv och utevistelse. Exempelvis kunde bollspel och racketspel istället dominera undervisningen. Under besöken intervjuades elever, lärare och rektorer, och alla medgav det faktum att det fanns brister i undervisningen kring friluftsliv och utevistelse. Det framkom exempel på att lektioner som varit ansatta för friluftsliv istället användes till fria val för eleverna. Lärare ville men kunde inte genomföra friluftsliv och utevistelse. (Skolinspektionen 2018, s. 25)

1.1.6 Orientering som tävlingsidrott

Orientering är en idrott inom Riksidrottsförbundet. Orientering går ut på att förflytta sig till olika kontroller på kortast möjliga tid, orientering utförs i olika former och distanser. Det finns motionärsbanor man kan utföra i lugnare tempo samt skolorientering där skolelever lär sig hantera hjälpmedel i okända miljöer. Dessa hjälpmedel är en karta, kompass och med hjälp av naturens olika riktmärken kunna orientera sig. Tävlingar arrangeras i allt från klubbnivå till nationell tävlingsnivå. (Svenska Orienteringsförbundet 2018)

Svensk Orientering (2018) är ett specialidrottsförbund vars syfte är att sprida orientering som en hälsofrämjande aktivitet för människor. Orientering har officiellt funnits sedan 1897 i Sverige och har växt allt mer i takt med kartans och kompassens utveckling. Svensk Orientering betonar att orientering är bra i motionssyfte och ger frisk luft vid utövande. Det ska vara en rolig hjärnaktivitet, vilket bidrar till en bättre hälsa och ökat välbefinnande för dess utövare. Orienteringsförbundet har även skapat Naturpasset, vilket är en karta över ett antal utvalda fina

områden med inlagda kontroller, där utövaren av orientering också kan få del av naturupplevelser. Naturpassets kontroller finns uppe mellan april och oktober. Det som krävs är tid, nyfikenhet och vilja. (ibid) Naturpasset är en form av ”prova på”-orientering. Det finns naturpass i 400 olika områden runt om i Sverige för att nå så många människor som möjligt. Denna form av orientering har inget krav på tid inbyggt i sin utformning. Svensk Orientering (2018) betonar att man kan gå, springa och inte behöva några förkunskaper när man beger sig ut med ett Naturpass.

1.1.7 Skolinspektionens kvalitetsgranskning kring orientering

Det Skolinspektionen granskade 2018 avseende orientering i skolmiljö var innehållspunkten ”att orientera i okända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel...” (Skolverket 2011; Skolinspektionen 2018). Lärare i idrott och hälsa medgav att en god planering och progression inför kommande orienteringsundervisning ger en bra förberedelse för en lyckad undervisning. I samtliga granskade skolor förekom ingen undervisning inom orientering. Istället utförde samtliga skolor något som mer liknade tävlingsorientering. En tävling där eleverna skulle genomföra orientering via en utmärkt bana med kontroller på kortast möjliga tid. Skolinspektionen konstaterar i sin rapport att denna typ av scenarion bidrar till att elevens fysiska förutsättningar sätts i fokus, istället för att undervisningen följer kursplanens innehåll. (Skolinspektionen 2018, s. 25; Skolverket 2011)

1.1.8 Teoretiskt perspektiv

Uppsatsen utgår att utgå från diskursanalys som teoretiskt ramverk för bearbetning av data. (Kvale & Brinkmann 2014, s. 272). Med inspiration från Foucaults kan man genom en diskursanalys tolka hur idrottslärare talar och uttrycker sig om friluftsliv. (Boréus & Bergström 2018, s. 259) En central aspekt i Foucaults teori är att ingenting i verkligheten är normalt, vi själva styr verkligheten genom hur vi talar och beter oss. Foucault talar om man kringgår normens verklighet, där han menade på att vi själva är verkligheten. Vi styr denna verklighet genom vårt språk och det man kan definiera som trovärdigt samt icke trovärdigt. (Foucault, 1977)

Studiens fokus riktas mot hur vetande skapas, reproduceras och upprätthålls. Genom att undersöka hur idrottslärarna talar om friluftsliv, som exempelvis att den ena talar om friluftsliv som aktivitet medan den andre talar om friluftsliv som ett miljöprojekt. Med detta sätt går det att analysera vad som utesluts eller förstoras i idrottslärarnas utsagor. I denna studie är det därför möjligt att undersöka hur intervjupersoner talar och bryter en distinktion mellan idé och

verklighet, i detta fall i utförandet av friluftsliv och orientering i en idrottsundervisning. (ibid s. 260)

Foucault, en av företrädarna för diskursanalys som analytiskt verktyg, menade på att alla språkliga utsagor speglade en verklighet. Det vi kan göra är att göra en analys av hur det går att förstå idrottslärares utsagor utifrån språket och dess sanningsanspråk. (Fejes & Thornberg 2009, s. 85) Foucault (1980) menar på att språket skapar en diskurs, det är inte vad idrottslärares gör i sin undervisning som är det viktigaste i den här studien utan hur idrottslärares talar om vad de gör i sin undervisning. Genom en diskurs kan vi se vad som är mest dominerande i deras talan om friluftsliv, vi ser även vad som exkluderas i undervisningen. Genom att analysera språket och idrottslärares utsagor utifrån deras talan kring ämnet kan idrottsundervisningens konstruktion avmålas. (Fejes & Thornberg 2009, s. 102)

Med hjälp av detta teoretiska perspektiv fokuserar vi på hur lärarna genomför undervisningen i friluftsliv och orientering utifrån vad som står i kursplanen. Idrottslärares språk kan konstruera deras verklighet genom att visa hur de förhåller sig till verkligheten. (Boréus & Bergström 2018, s. 259)

Med den här studien vill vi upptäcka och problematisera hur idrottslärare i årskurs 7 - 9 talar om friluftsliv och orientering. Fokus kommer ligga på vad som sägs, hur det sägs och effekten av sättet att tala om det. En utmaning med en diskursanalys är att tolka intervjupersonernas verklighet, ifall deras språk kan visa att de exkluderar eller förenklar vissa normer inom det valda ämnet. (Mikaels et al. 2015, s. 5)

2 Tidigare forskning

Det finns ett antal tidigare studier som har undersökt detta ämne, vilka presenteras nedan. Dessa studier ger en förankring i diskussionen genom att förhoppningsvis kunna sy ihop tidigare studier tillsammans med studiens resultat. Nedan presenteras tidigare forskning där vi har utformat åtta underkategorier utifrån studiernas inriktning.

Underkategorierna är *Utövandet av friluftsliv i idrott och hälsa (2.1)*, *Idrott och hälsa ett svagt inramat ämne (2.2)*, *Läran om plats öppnar upp för friluftsliv (2.3)*, *Friluftaktiviteter i skolans idrottsundervisning (2.4)*, *Elevernas perspektiv i idrott och hälsa (2.5)*, *Potentialen med lektioner utomhus (2.6)* *Undervisning i friluftsliv och orientering (2.7)* samt *Lärares perspektiv på styrdokumentet (2.8)*.

2.1 Utövandet av friluftsliv i idrott och hälsa

I Backmans (2010) avhandling framkommer att utövandet av friluftsliv i idrott och hälsa-undervisningen påverkas av flera faktorer. Friluftslivsundervisningen har en nämnvärt större del i kursplanen, trots det har genomförandet av friluftslivsundervisningen visat sig vara problematisk. Ett problem som Backman tar upp är det olämpliga i att idrottslärares friluftslivsundervisning kan påverkas av att lärarnas huvudintressen grundas i fysiska prestationer. I kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse baseras undervisningen på tekniska färdigheter och utveckling, vilket inte speglar Backmans rapport. Backman föreslår istället att inriktningen på friluftsliv i skolan ska stimulera till ett skapande av ett helhetsintresse som utvecklar elevernas sociala-, personliga- och intellektuella färdigheter. Undervisningsformen ska gynna den sociala utvecklingen, miljömedvetenheten och kunnandet om lika rättigheter i samhället. (ibid) Backman utförde intervjuer på tolv idrottslärare från årskurserna 6-9 kring undervisningen i friluftsliv och utevistelse. Resultatet visade på att idrottslärarna upplevde undervisningen i friluftsliv som otillräcklig i relation till hur mycket plats kunskapsområdet faktiskt har i den svenska läroplanen. Slutsatsen var att det som står i läroplanen inte uttrycker sig i friluftslivsundervisningens innehåll för dem intervjuade idrottslärarna. (ibid)

2.2 Idrott och hälsa ett svagt inramat ämne

Flera forskare förklarar idrott och hälsa som formellt sett en svagt inramad ämnesmiljö. Ämnet lever till viss del kvar i en kultur som karakteriseras av idrott, prestation, tävling och rangordning. (Lundvall 2011; Backman 2004) En sådan kultur styrs utifrån en social praktik som lever kvar vid sidan av skolans formellt skrivna styrdokument. Denna praktik har påverkat synen på vad som anses vara rätt innehåll i undervisningen av såväl idrottslärare och elever. Det har även påverkat ämnets betygsbedömning i hög grad, då det är den praktiska delen av undervisningen som har varit utgjort underlag för idrottslärares bedömning av eleverna. Detta har bidragit till en otydlig inramning. En orsak till kan vara avsaknaden av läromedel i ämnet, men även idrottslärares idrottsliga tidigare erfarenheter påverkar inramningen. Dessa faktorer tros ha påverkat ämnets inriktning och försvårat förtydligandet av skolans centrala syfte och innehåll i ämnet. (Lundvall 2011, s. 15) Skolinspektionens granskning (Skolinspektionen 2018) visar på en problematik kring när ämnesinnehållet utformas utifrån idrottslärares målsättning och bakgrund snarare än utifrån skolans styrdokument (ibid, s. 16). Under ett läsår får friluftslivsundervisningen betydligt mindre tid än bollspel. Idrottslärares bedömning är även att elevers kompetens är betydligt lägre i friluftsliv jämfört med andra delar i ämnet som i

exempelvis bollspel. (ibid, s. 16) Detta beror helt på lärarnas tolkning av läroplanen, då läroplanen inte föreskriver någon fördelning i tid för olika kunskapsområden. En förutsättning för att skapa ett livslångt lärande är att eleverna själva tar ansvar för ett aktivt deltagande och lärande, och tillsammans med andra elever får möjlighet till reflektion och bildande av slutsatser. Barn som vistas mycket i naturen tenderar att i en högre utsträckning tillbringa mer tid i naturen senare i livet som vuxen. Ju mer kontinuerlig kontakt med naturmiljöer man har som ung, desto positivare känsla och relation får man till att vistas i natur och grönområden. Upplevelser man får som barn, blir ofta kopplade till ens sätt att vara och verka i naturmiljöer och hur den fysiska aktiviteten upplevs som vuxen. (ibid, s. 17)

Lundvall (2011) tar även upp att det finns brister ur ett lärandeperspektiv när det kommer till orientering. Skolorientering genomförs på liknande sätt som tävlingsorientering, där aspekter som tävling och tidsbedömning tas med i bedömningen. Detta är bekymmersamt då delmomentet orientering bör uppmärksammas i elevernas naturmöte. Orienteringsexaminationer utförs till stor del under friluftsdagar där en klass under en examination möts upp utomhus i ett naturreservat – därefter orienterar man på tid. Ett sådant upplägg bidrar till lärprocesser där orientering och friluftsliv allt mer vävs samman. Detta kan vara problematiskt då friluftsliv och orientering är två helt skilda områden i läroplanen för ämnet idrott och hälsa. (ibid; Skolverket 2011)

2.3 Läran om plats öppnar upp för friluftsliv

Mikaels (2018) behandlar i sin avhandling friluftsliv i skolan och dess pedagogiska potential i form av ett lärande om platsen som en naturlig del av undervisningen. Målet med en av studierna var att undersöka potentialen i platsresponsiv pedagogik, för att se vad denna typ av undervisning i friluftsliv kunde ge. Avhandlingen är en kvalitativ studie där det empiriska underlaget utgörs av åtta lärare i idrott och hälsa (årskurs 7-9) vilka följs under en ettårig fallstudie. Denna pedagogik som ramar in studien utgörs av ett lärande om plats, där en undervisning går ut på att hitta perspektiv som väcker intresse och motivation kring platsen. Mikaels (2018) beskriver platsresponsiv pedagogik som ett lärande där kulturella-, historiska- och ekologiska perspektiv framhävs. Studien visar att platsresponsiv pedagogik kan bli ett komplement till lärande inom friluftslivsundervisning. (ibid, s. 3)

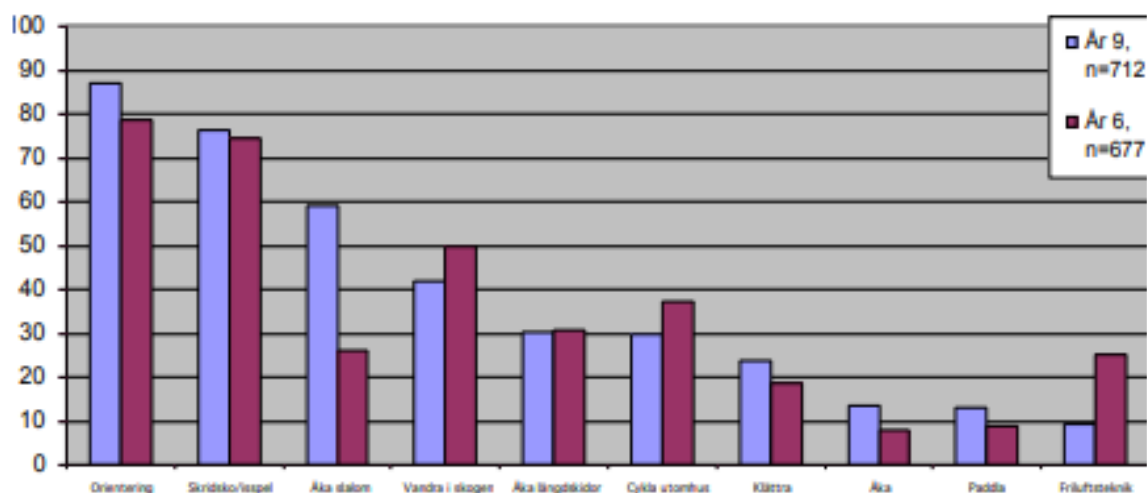
Mikaels (2018) föreslår en platsresponsiv pedagogik för att öppna upp för nya möjligheter för lärare att arbeta med friluftsliv i skolan. Med utgångspunkt i kursplanens fyra övergripande

perspektiv blir det lättare att sätta friluftslivsundervisningen i ett sammanhang. Lärarna som var med i studien fick även en större förståelse för möjligheterna med en platsresponsiv pedagogik. Med dessa möjligheter att arbeta med friluftsliv kan lärare i idrott och hälsa skapa nya metoder för att integrera andra ämnen som exempelvis historia i deras friluftslivsundervisning, där en undervisning som möter dagens elever kan skapas. (Mikaels 2018, s.18)

2.4 Friluftaktiviteter i skolans idrottsundervisning

Backman (2004) diskuterar vad friluftsliv betyder för elever i 25 undersökta grundskolor och i vilken utsträckning vissa friluftaktiviteter genomförs. Det är två studier som genomförts, där Backman först undersöker om friluftsliv ägnas som en fritidssysselsättning där utövandet grundas i vilka erfarenheter eleverna har. I den andra studien skiftar författaren fokus mot förekomsten av friluftsliv under skoltid, både i form av friluftsdagar som idrottsundervisning. (ibid, s. 2)

I Backmans (2004) andra studie där författaren redovisade förekomsten av friluftsliv visade resultatet att friluftsdagar försvunnit helt i och med läroplan 94, i förhållande med att det tidigare innehöll 10-12 friluftsdagar per läsår. Kort sagt har det blivit svårare för idrottslärare att få ut friluftsdagar, friluftaktiviteterna som var vanligast framkommande presenteras nedan i figur 2.

Figur 2. Backmans (2004, s. 5) figur kring andel (i %) ungdomar som provat en friluftaktivitet i skolans idrottsundervisning eller på friluftsdagar någon gång eller oftare det senaste året.

I figur 2 framkommer det att orientering är vanligast framkommande utav de friluftaktiviteter som de undersökta skolorna genomför i sin friluftslivsundervisning. Paddling, klättring och

friluftsteknik är aktiviteter som är minst återkommande i friluftslivsundervisningen i de undersökta skolorna. (ibid) Vidare berättar Backman att av den totala tiden till idrottsundervisningen utgör endast 9 % friluftsliv, samtidigt som det ägnats tre gånger så mycket mer tid åt bollspel. (ibid, s.6)

2.5 Elevernas perspektiv i idrott och hälsa

En studie av Brown (2013) handlar om elevernas perspektiv under friluftslivsrelaterade utflykter. Studien gjordes under en *outdoor education in physical education* som översätts till en idrottsundervisning utomhus, men tolkas till en friluftslivsundervisning. En del av studien handlade om elevernas perspektiv under utflykten som presenterades i fem olika teman. Tre teman var relaterade till lärande i närområdet. Dessa handlade om *förbindelser* som buss och tåg, *uppskattandet av nya platser* samt *berättelser i ett sammanhang*. De resterande två temana var det *sociala mellan individer* och *utmaningar som aktiviteten bjuder på*. (ibid, s. 81)

Tre teman som relaterades till lärande i närområdet kunde justeras mycket utifrån lärarens tillvägagångsätt i undervisningen. Skulle en lärare utgå från dessa tre teman gav det en möjlighet för en varierad undervisning. Samtidigt menar Brown (2013) att en lärare bör utgå från att ha en röd tråd med friluftsliv i närområdet och samhällsproblem, som exempelvis nedskräpning som grunder i undervisningen. Denna form av undervisning av friluftsliv är enkel att genomföra och kräver är att ansvariga idrottslärare planerar en undervisning utifrån dessa perspektiv. Undervisningens möjligheter är att ge enklare förbindelser till platser i närområdet, en undervisning bör möta samhällets problem i exempelvis utbyggnader i nationalparker eller naturen. Denna form av undervisning bör riktas främst mot äldre elever i grundskolan och även gymnasiet, där fokus ska vara på tankesättet som eleverna blir tvingade till att aktivera i exempelvis mötet med samhällets problem. (ibid, s. 82)

2.6 Potentialen med lektioner utomhus

I Fägerstams (2014) studie talas det om att lektioner utomhus har potential för en utvecklande inläring. Syftet med studien var att se hur lärare från en grundskola tolkade utomhusundervisning utifrån olika skolämnen,. Detta projekt varade i ett år. Efter observationer och intervjuer med elever och lärare, visade studien att matematikundervisning utomhus bidrog till en ökad inlärningsmotivation bland eleverna. Lärarna trodde först det skulle bli svårt att genomföra en sådan undervisning. De trodde att eleverna skulle få det svårare att kunna fokusera i en öppen miljö. De tillfrågade lärarna ansåg först att med inomhuspedagogik får

eleverna mindre distraktioner än vid en utomhuspedagogik. Arbetssättet med utomhuspedagogik innebär är naturen bildar elevernas klassrum. Man bedriver sin pedagogik utomhus där alla sinnen stimuleras mer än vad det gör inomhus. Det är ett arbetssätt med fokus på en undervisning där man lyfter fram platsens betydelse. (Linköpings Universitet 2019) I Fägerstams studie visade det sig att utomhuspedagogik främjade elevernas delaktighet och samarbete mer än vad som skedde med en inomhuspedagogik. Studien visade också att elevernas delaktighet förbättrades med utomhuspedagogik. De elever som annars var blyga blev istället hörda och sedda mer vilket ökade inlärningspotentialen för dessa elever. (Fägerstam 2014, s. 23)

Fägerstam (2014) beskriver att lektioner utomhus gynnar den personliga inläringen, eleverna visade på förbättringar när de var i en annan miljö än inomhus. Lektioner genomförda utomhus gav kognitiva- samt sociala förbättringar och gav potential för en bättre inläring. (ibid, s. 24)

2.7 Undervisning i friluftsliv och orientering

Svenning (2001) hade på uppdrag av Skolverket studerat hur skolors friluftsliv förändrats sedan dem obligatoriska friluftsdagar avreglerades i och med kommunaliseringen av skolan och Lpo 94. Svenning menade att det undervisats väldigt lite friluftsliv i skolan sett till det stora utrymmet i läroplanen. I och med vad friluftsliv hade för potential i givandet av en bättre hälsa, borde friluftsliv därför spridas mer till undervisningen. Rapportens viktigaste resultat ansåg Svenning vara betydelsen av att definiera undervisningen i friluftsliv. Om man inte gjorde det kunde det bli svårt att uppskatta omfattningen av undervisningen i friluftsliv och utevistelser. Friluftsrörelsens potential med friluftsliv ansåg Svenning kunna vara vägledande även i skolans undervisning, där rapporten visade att andra lärargrupper också kunde ha intresse för att undervisa i friluftsliv. Allt ansvar behövde inte ligga på idrottsläraren, utan friluftslivsundervisningen kunde även integreras med hjälp av andra ämnen. Friluftslivsundervisningen hade minskat sedan friluftsdagarna togs bort i och med läroplan 94, Svenning (1994) medgav även att innan friluftsdagarna försvann bestod friluftslivsverksamheten mestadels av idrottsaktiviteter. (ibid, s. 8ff.) En motivation var att friluftsliv inte enbart tog tid från idrottsämnet utan även från andra ämnen. Friluftsliv var allt för tidskrävande i planeringsprocessen. Friluftsdagarna försvann och sedan blev friluftsdagar ovanligare i undervisningen och de friluftsdagar som genomfördes var oftast idrottsliga aktiviteter som simning, friidrott eller bollsport. (ibid, s. 22) Rapporten anser att lärare bör samarbeta ämnesöverskridande för att genomföra friluftslivsundervisning i skolan med hjälp

av friluftsdagar, rapporten visade även att skolor på landsorten bedrev mer friluftsliv än vad skolor gjorde i städerna. (ibid, s.25)

Det finns studier som påvisar att det kan bli dyrt med friluftsliv. Det handlar om föräldrar som blir tvingade till att köpa friluftskläder till sina barn inför en friluftsuppläsning i skolan, där det blir ännu dyrare för föräldrar med fler barn. Ett dilemma är att den svenska skolan ska vara avgiftsfri och ska stå för lunch och skolmaterial till eleverna, såsom pennor, sudd och kurslitteratur. En friluftslivsuppläsning innehållandes vandringar eller övernattnings gör att eleverna får ta med sig egen utrustning till idrottsuppläsningen, som vind- och vattentäta kläder, skor och ryggsäck bland annat. Det kan uppstå flertal socioekonomiska utmaningar för läraren att få med sig alla elever med olika bakgrunder, material är dyrt och kan avskräcka elever och föräldrar så intresse och motivation försvinner för kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse. (Hallandsposten 2013)

2.8 Lärares perspektiv på styrdokumentet

Sandahl (2002) menar att skolans styrdokument inte alltid stämt överens med innehållet i idrottsuppläsningen. Författaren ger en överblick från 1962 och de fyra läroplaner som varit i bruk fram till Lpo94. Idrottsuppläsningen har gått från ett praktiskt lagt ämne till att bli allt mer teoretisk. Friluftsliv och orientering har gått från att vara samma huvudmoment gått till att separeras i idrottsuppläsningen. (ibid) Idag har idrottsuppläsningen fått ett större utrymme kring hälsa. Osäkerheten bland lärare är stor när det kommer till bedömning av elever där hälsa innefattas av olika holistiska termer och ha ett välbefinnande uttryck. (Brolin 2014, s. 29)

Redelius (2008) konstaterar i sin studie att elever med rätt inställning och en av lärarna önskade attityder som vill erhålla ett högre betyg i ämnet idrott och hälsa. En hypotes kring vad detta kunde bero på var lärares svårigheter att tolka läroplanen och hur betygsättning av alla olika moment i ämnet ska ske. Eleverna värderade lärarnas praktiska utföranden högt, vilket eleverna ansåg hjälpte dem framåt för att nå önskat betyg. Lärare bör bedöma elever utefter kunskap och lärande i ämnet idrott och hälsa, inte utefter inställning och attityd. Samtidigt bör elevens motivation för ämnet idrott och hälsa stå i fokus och värderas högt. (ibid)

3 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur idrottslärare i årskurs 7-9 talar om relationen mellan orientering och friluftsliv i ämnet idrott och hälsa.

Frågeställningarna studien avser besvara är följande:

- Hur bedrivs undervisningen i friluftsliv och orientering?
- Vilka geografiska områden används för friluftslivsundervisning?
- Hur används de geografiska områdena i undervisningen?

4 Metod

Metodavsnittet är uppdelat i fyra underkategorier samt en metoddiskussion (6.1). Underkategorierna är *Val av metod (4.1)*, *Urval och bortfall (4.2)*, *Databearbetning (4.3)*, *Tillförlitlighet och trovärdighet (4.4)* samt *Etiska aspekter (4.5)* för att kunna följa hur studien genomförts.

Utifrån Foucaults diskursanalys, ställde vi följande frågor mot dem insamlade intervjuerna: *Hur talar idrottslärarna om friluftsliv?*, *Hur talar idrottslärarna om orientering?*, *Vad framställs som normalt eller som det sanna lärandeobjektet?* och *Vilka sorters lärande exkluderas och utesluts?*. (Fejes & Thornberg 2009) Frågorna ställdes för att tydliggöra hur idrottslärarna talade kring ämnet, vad som exkluderas i undervisningen, ifall undervisningen framkom som ett lärande eller aktivitet och om undervisningen trovärdigt följde en uttalad norm. Förenklat ville vi analysera hur idrottslärarnas utmålade bild av verksamheten speglade deras utsagor.

Genom att analysera intervjuerna var för sig belystes olika infallsvinklar utifrån studiens syfte och frågeställningar.

Infallsvinklarna som belystes är *Hur talar idrottslärarna om relationen mellan orientering och friluftsliv (5.1)*, *När används skolornas närområden (5.2)*, *Hur används skolans närområde i friluftslivsundervisningen (5.3)*, *Hur talar idrottslärarna kring kopplingen i att bedriva friluftsliv genom orientering (5.4)* samt *Möjligheter och begränsningar (5.5)*, *Hur talar idrottslärarna om styrdokumentet kring friluftsliv och orientering (5.6)* och *Elevernas olika förutsättningar (5.7)* och kan hittas i kapitlet resultat (5).

Underkategorierna 5.5, 5.6, 5.7 är empiri som går utanför studiens syfte och frågeställning men har en betydande roll för studiens diskussion (6.).

4.1 Val av metod

För att ta reda på hur idrottslärare talar om kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse samt momentet orientering använde vi oss av en kvalitativ metod, i form av semistrukturerade intervjuer. (Kvale & Brinkmann 2014, s. 230) Frågorna ställdes utefter en intervjuguide och samtidigt kunde följdfrågor ställas för vidare djup i intervjuerna kring ämnen som besvarade frågeställningarna och syftet med den här studien. (Bilaga 1). (Patel & Davidson 2011, s. 82) Efter utförd transkribering kategoriserades resultatet i flera meningsbärande enheter. En meningsbärande enhet är ett utdrag från en del av intervjun som vi ansåg vara relevant för studien. Utdraget kondenserades sedan till en beskrivande mening utifrån diskursanalysen. Genom analys av underlaget och diskurserna inleddes en diskussion baserat på studiens resultat. (Kvale & Brinkmann 2014, s. 245)

I utformandet av vår diskursanalys togs inspiration av Fejes & Thornberg (2009). Utifrån de transkriberade intervjuerna ställdes följande frågor kring materialet:

- Hur talar idrottslärarna om friluftsliv?
- Hur talar idrottslärarna om orientering?
- Vad framställs som normalt eller som det sanna lärandeobjektet?
- Vilka sorters lärande exkluderas och utesluts?

4.2 Urval och bortfall

Vi mailade ut ett missivbrev (Bilaga 2) till 15 idrottslärare, av vilka sju valde att delta. Fem av de som fick missivbrevet svarade att de kunde vara med i studien men återkom aldrig kring bekräftelse av intervjutid och plats. Resterande tre idrottslärare som fick missivbrevet svarade aldrig på mailet och utgör ett bortfall. Urval för den här studien var idrottslärare från grundskolans årskurs 7-9. Studien möjliggjordes genom ett så kallat bekvämlighetsurval. Sju manliga lärare i idrott och hälsa som vi tidigare mött under VFU och arbetstillfällen valdes ut att delta. (Kvale & Brinkmann 2014, s. 109) De tillfrågade idrottslärarna var hade en lärarlegitimation och fem var verksamma i Stockholms län, en var verksam i Södermanlands län och en var verksam i Norrbottens län.

4.3 Databearbetning

I detta avsnitt presenteras databearbetningen för studien, en beskrivning av studiens tillvägagångssätt för att besvara studiens frågeställningar och syfte. Först valdes ett ämne där det senare bestämdes ett passande teoretiskt perspektiv till studiens ämne. Därefter lästes tidigare forskning igenom för att kunna smälta av all information till ett syfte och frågeställning, studier till bakgrunden för studiens problemställning sammanfattades även därefter. Senare gjordes en intervjuguide (Bilaga 1) som ett underlag för kommande intervjuer, där även urvalet bestämdes som i detta fall blev fem till tio idrottslärare från grundskolan. Genom att skapa ett missivbrev (Bilaga 2) kunde flertal idrottslärare från vald målgrupp kontaktas. Foucaults diskursanalys (se avsnitt 1.8) valdes som teoretiskt perspektiv, där gjordes transkriberingen först genom att lyssna på dem inspelade intervjuerna två-tre gånger för att sedan skriva ner intervjun ordagrant. Man kan tala om fyra steg i en Foucault-inspirerad diskursanalys. Där i denna studie inledningsvis kan se hur idrottslärare talar om friluftsliv. Därefter är steg två att analysera hur språket kring det valda ämnet ger upphov till att friluftsliv är ett lärande eller en aktivitet. Trovärdigheten och normer speglar även in i steg två, ifall intervjupersonen konstruerar sin verklighet utifrån dessa aspekter. Tredje steget är att undersöka vad som exkluderas i intervjun. Slutligen är ett sista och fjärde steg att undersöka ett mönster i varje intervju. Syftet är inte är att leta fram fel hos intervjupersoner, utan syftet är att undersöka kring deras utmålade bild utav verksamheten. (Mikaels et al. 2015, s. 5) Det är inte viktigt att författare väljer sig att använda en diskursanalys utan det är viktigt hur författarna använder sig av en diskursanalys. Med skapade diskurser kan ett resultat skapas, i denna studies fall se hur idrottslärare talar om friluftsliv i skolundervisningen. (ibid, s. 102; Fairclough & Wodak 1997, s.258)

Det genomfördes sex intervjuer på idrottslärarnas arbetsplatser och en intervju utfördes via telefon. Information framgick att vi spelade in intervjuerna för att sedan transkribera intervjuerna i text, detta för att se ifall vi missat någon väsentlig information. Studiens frågeställningar och syfte kunde senare besvaras med hjälp av en diskursanalys som ställdes mot dem transkriberade intervjuerna, ett resultat kunde då presenteras för denna studie. Inför intervjuerna blev vi kontaktade av intresserade idrottslärare där vi bestämde tid och plats för intervjun och även berättade om de fyra forskningsetiska huvudkraven. Redan under intervjuerna analyserades idrottslärarnas sätt att tala kring frågornas ämne, ifall de exkluderade något eller om diskursen handlade om lärande, aktiviteter eller om platsen. Med hjälp av

diskursen kunde ett resultat utformas, där resultatet senare sammanknöts av den tidigare forskningen i diskussionen.

4.4 Tillförlitlighet och trovärdighet

I denna studie tillmötesgick de fyra olika forskningsetiska huvudkraven, vilka är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. (Vetenskapsrådet 2002, s. 5) Vid en kvalitativ intervjustudie krävs en balans av både tillförlitlighet och trovärdighet. Författarna transkriberade intervjuerna tillsammans. Detta för att undvika risken att intervjuerna tolkades olika utav författarna. Man bör även ha en känsla för detaljer under intervjun, som exempelvis kroppsspråk, tystnader och harklingar. Dessa detaljer kunde betyda att intervjupersonerna uppvisade okunskap kring ämnet eller tvekade kring ett svar, osäkerhet och säkerhet efter en ställd fråga som då också kunde tolkas (Kvale & Brinkmann 2014, s. 225).

De utförda intervjuerna grundar sig på en strukturerad intervjuguide som ett underlag för intervjuerna. Genom att följa intervjuguiden och ställa följdfrågor kunde så mycket information som möjligt fås fram. Ett sätt att öka pålitligheten i denna studie var noggrannheten kring förberedelsen inför samtliga intervjuer, ju noggrannare steg studien genomgår desto pålitligare blir resultatet. För att beakta tillförlitlighetskravet var det noggrant att kvaliteten på den tekniska utrustningen var bra, genom att använda sig utav samma förinstallerade inspelningsprogram på mobilerna kunde båda författarna samtidigt spela in intervjuerna. Studiens författare har erfarenhet av att ha genomfört intervjuer tidigare, vilket kan ha påverkat kvaliteten på det data som samlades in. Det är viktigt att efter de första intervjuerna kontrollera om den insamlade datan verkligen speglar med studiens syfte och frågeställningar. (ibid, s. 99) Bedömningen av trovärdigheten i studien utgick från Fejes & Thornbergs (2009) handbok i en kvalitativ analys. Fejes & Thornbergs framhåller att det är upp till läsaren att avgöra om diskursanalysen är trovärdig genom hur argument och analys anses skäligen. Läsaren bör kunna följa de olika leden i analysen och bedöma genomförandet. För att studien skulle uppnå en trovärdighet, var det viktigt att studien följde en röd tråd i sin helhet genom att kunna övertyga läsaren. (Fejes & Thornbergs 2009, s. 111)

4.5 Etiska aspekter

I samhället har medborgare ett berättigat krav på skydd mot opassande insyn i exempelvis livsförhållanden, därför ställdes det inte personliga frågor som kunde vara opassande eller som

låg utanför studiens ramar. Vi som författare försökte beakta de fyra olika forskningsetiska huvudkraven. (Vetenskapsrådet 2002, s. 5)

För att tillmötesgå informationskravet fick deltagarna i studien information om att deltagande var frivilligt och att de fick avbryta sin medverkan när som helst under studiens gång. Deltagarna fick även information om att det empiriska materialet inte skulle komma att användas till annat bruk än till enbart denna undersökning. (ibid) Känslig information som kan härledas till deltagaren lämnas inte ut och deltagarna informerades om att de skulle förbli. (ibid)

5 Resultat

Tabell 1. Deltagaröversikt. Fotnot: Med innerstadsskola anses en skola i stadsmiljö.

IP nr	Legitimerad sedan	lärare Verksam i	Innerstadsskola
1	2015	Stockholms län	Nej
2	1974	Stockholms län	Nej
3	1989	Stockholms län	Ja
4	2003	Stockholms län	Ja
5	2017	Stockholms län	Ja
6	2014	Södermanlands län	Nej
7	2015	Norrbottnens län	Nej

I studiens resultat framgår att idrottslärarna hade en varierande syn på friluftsliv och orientering beroende på skolans geografiska placering där idrottslärarna arbetade, exempelvis om skolan befann sig i Stockholms innerstad eller på landsbygden. Majoriteten av idrottslärarna bedrev friluftsliv genom orienteringskunskap, idrottslärarna använde sig även utav närområdet på liknande sätt beroende på vilket geografiskt område skolan låg på.

Genom analys av intervjuerna belystes olika infallsvinklar utifrån studiens syfte och frågeställningar.

Infallsvinklarna som belystes är *Hur talar idrottslärarna om relationen mellan orientering och friluftsliv (5.1)*, *När används skolornas närområden (5.2)*, *Hur används skolans närområde i friluftslivsundervisningen (5.3)*, *Hur talar idrottslärarna kring kopplingen i att bedriva friluftsliv genom orientering (5.4)* samt *Möjligheter och begränsningar (5.5)*, *Hur talar idrottslärarna om styrdokumentet kring friluftsliv och orientering (5.6)* och *Elevernas olika förutsättningar (5.7)*.

Underkategorierna 5.5, 5.6, 5.7 är empiri som går utanför studiens syfte och frågeställning men har en betydande roll för studiens diskussion (6.).

5.1 Hur talar idrottslärarna om relationen mellan orientering och friluftsliv?

Samtliga av de intervjuade idrottslärarna talade om förmågan att kunna orientera sig med hjälp av kartkunskap som nödvändig inom friluftsliv. Fyra av idrottslärarna (Intervjupersoner: 1, 4, 6, 7) gick in djupare på området och menade att orientering var nödvändigt inom friluftsliv. De menade att det är viktigt att kunna orientera sig i kända och okända miljöer, dels för att kunna utöva friluftsliv, dels för att kunna behärska kunskapsområdet så krävs trygghet i att eleverna

vet hur man tar hjälp av kartan på ett säkert sätt. Idrottslärarna talade då om kartkunskapens betydelse i både orientering och inom friluftsliv och utevistelse. I övrigt varierade synen på relationen mellan orientering och friluftsliv bland intervjupersonerna. Tre av idrottslärarna (2, 3, 5) hade bilden av att friluftsliv är ett brett begrepp och de ansåg att momentet orientering är en del utav friluftslivet. En av idrottslärarna beskrev detta på följande sätt:

För mig är friluftsliv vistelse i natur. Och upplevelsen av att vistas i naturen och det är ett väldigt brett begrepp i och med att du kan få in otroligt mycket i friluftsliv. Du kan sitta vid en stubbe och lyssna på fågelkvitter i två timmar och det kan fortfarande vara friluftsliv eller du kan vara ute och orientera som också kan vara en del inom friluftsliv. (Intervjuperson 5)

De idrottslärare som arbetat längre än 10 år (2, 3, 4) och jobbat under tidigare läroplaner än Lgr11 (2011) har märkt en stor skillnad i hur undervisningen planeras och genomförs. Tidigare var friluftslivet mer praktiskt inriktat och orientering ingick i friluftslivsundervisningen. Friluftslivet har fått mer plats i undervisningen i och med Lgr 11 och idag är det ett eget kunskapsområde.

Jag tror många blandar ihop dem momenten. Vilket vi också gjorde till en början, med Lgr 11 har vi lagt mer fokus på de fyra perspektiven. (Intervjuperson 2)

I citatet ovan nämner intervjuperson 2 att många idrottslärare blandar ihop begreppen orientering och friluftsliv. Idrottslärare (2, 3, 4) använder orientering i sin idrottsundervisning medan idrottslärare (1, 5, 6, 7) ansåg att all utevistelse i naturen var friluftsliv, orientering inräknat. Tre idrottslärare (2, 3, 4) nämner att de valt bort tävlingsmomentet ifrån orienteringen och därigenom får elever bli övade inom orientering med skolorientering. De menar att orientering utan tidtagning främjar lärandet inom orientering mer än att enbart mäta eleverna på tid. Det är endast intervjuperson 4 som lägger fokus på de fyra perspektiven, det *historiska* perspektivet, *miljöperspektivet*, *internationella* perspektivet samt det *etiska* perspektivet, i sin undervisning. Denna idrottslärare (4) talar om elevuppgifter i sin undervisning där eleverna exempelvis ska belysa olika platsers historia, för att sedan presentera dessa platser inför hela klassen när de senare är ute och vandrar/cyklar. I hans undervisning belyser idrottsläraren (4) även frågeställningar som: *hur kommer det att se ut här om 100 år?* samt *hur kan man få fler människor intresserade utav denna plats?*

Fem av idrottslärarna (1, 2, 4, 6, 7) har friluftsliv och orientering som separata områden i idrott och hälsa. Tre av dessa idrottslärare (1, 2, 7) nämner att uppdelningen av dessa områden främst beror på bedömningen av elevernas kunskapsnivå. De anser att det är svårt att bedöma friluftsliv, ett område som innehåller rekreation och upplevelse. Parallellt uppfattar eleverna orientering som en tävlingsform. Det framkommer att friluftsliv inte är så populärt bland elever, eleverna tror själva att friluftsliv i själva verket är orientering. En analys är att idrottslärares val av undervisning beror på lärarnas kunskap att kunna omsätta kursplanen. Utsagorna kring hur idrottslärare talar om relationen mellan friluftsliv och orientering kom att forma en diskurs bestående av en syn på friluftsliv som ett aktivitetsområde. Sex idrottslärare gav intrycket att friluftslivet ansågs vara ett område som bedrevs genom normer, dessa sex talade om friluftaktiviteter som ett aktivitetslärande utifrån kursplanen. Det var en idrottslärare som talade om friluftsliv som ett kunskapsämne, där perspektiv belystes utifrån kursplanen. En infallsvinkel som togs upp var att eleverna uppfattar orientering som friluftsliv, vilket kan uppdaga i att majoriteten av idrottslärare ansåg orienteringsundervisningen som en del av kunskapsområdet friluftsliv och utvistelser.

5.2 När används skolornas närområden?

Två idrottslärare (3, 5) använder sig av olika "arenor" i sin friluftslivsundervisning. Dessa idrottslärare tar vara på möjligheterna inom sina närområden, de utnyttjar skidbackar, sjöar, hav samt nationalstadsparker. En av åtta tillfrågade idrottslärare genomför längre bussresor för skidåkning, medan resterande är verksamma inom skolans närområde. Bor man i eller runt Stockholm används olika stadsparker, även sjöar används för simning samt långfärdsskridskor med livräddning. Respondenterna talade om att närhet till olika miljöer är viktig för att främja friluftslivsundervisningen, närheten till dessa olika miljöer talade sex idrottslärare om men samtidigt att de har olika förutsättningar.

Det är en friluftsdag på våren när hela skolan åker till Romme. Det är ju en sådan där klassisk som jag tror nästan alla skolor i Sverige har som friluftsdag, att dem har en dag där hela skolan åker skidor. Eller de som kan, sen de som inte kan eller har råd får gå en promenad i typ ett naturreservat med en lärare. (Intervjuperson 5)

En av de tillfrågade idrottslärarna som är verksam i Stockholms innerstad genomför en del av sin friluftslivsundervisning i Dalarna, där elever bussas ut mot betalning för att få chansen att åka skidor. För de elever som inte har möjlighet att åka med får de i stället ta en promenad i ett

naturreservat ihop med en ansvarig lärare. Denna idrottslärare talar om att skolan samtidigt har sämre förutsättningar för att bedriva friluftsliv kring sin skola, då brist på material och resurser uppmärksammades av den intervjuade.

En stadsskola som vi borde ha mer friluftsliv i närområdet för att belysa dem fyra perspektiven för att höja motivationen och ha ett klarare syfte med momentet Det blir svårare att bedriva friluftsliv utanför staden till skillnad från skolor utanför tullarna. Dock har vi fördel med tunnelbanan som kan ta oss till olika platser runt om i Stockholm så vi kan testa på aktiviteter som t.ex. skridskoåkning på sjöar, skidåkning, vandringar etc. Så det är både för och nackdelar med att vara en stadsskola och bedriva friluftsliv. (Intervjuperson 4)

I citatet ovan beskrivs ett närområde där en idrottslärare talar om att stadsskolor borde använda sig mer utav närområden. Han menar att friluftsliv inte är omöjligt i stadsmiljö, snarare tvärtom. Han motiverar det med att belysa dem fyra övergripande perspektiven från kursplanen (det *historiska* perspektivet, *miljöperspektivet*, *internationella* perspektivet samt det *etiska* perspektivet) och talar om ett tydligare syfte och klarhet för elever inom friluftsliv. Idrottsläraren medger även för- och nackdelar med att ha en storstad som geografiskt område. Han menar att man inte får ta del av en miljö som andra skolor annars kan dra nytta av i undervisningen, men en fördel är tunnelbanan som enkelt kan ta elever till olika friluftsanslagställen runt om i staden.

Då vi har 60 minuters idrott två gånger i veckan så hinner vi inte göra mer än att vara i närområdet under den tiden. (Intervjuperson 6)

Intervjuperson 6 talar om att friluftslivsundervisningen har svårigheter att utföras någon annanstans än i skolans närområde på grund av den korta lektionstiden. Samtliga idrottslärare använder sig utav skolans närområde i sin undervisning, dock talar alla idrottslärare om att man måste samtala och samarbeta med andra lärare alternativt rektorn för att kunna bryta loss ytterligare tid för friluftslivsundervisning. De menar att man antingen genomför en ämnesövergripande friluftslivsundervisning eller kortar ner momentet och fokuserar på andra moment inom idrott och hälsa. Utsagorna kring när skolornas närområde används kom att forma en diskurs bestående av närområdets betydelse. I princip talade samtliga idrottslärare om tidsbristen i sin planering, vilket medförde att undervisning utomhus genomfördes i skolans närhet. Ett intryck gavs att idrottslärarna såg mer hinder än möjligheter i att vara i skolans närhet, tidsbristen var ett dilemma men även de korta lektionstiderna. Ett par idrottslärare förespråkade längre bussresor istället för att lägga all sin utomhusundervisning i närheten av skolan, dock nämndes aldrig problematiken som kostnader eller den förlorade

undervisningstiden. En möjlighet som samtliga idrottslärare såg var att ju mer man integrerade andra ämnen till idrotten, desto lättare var det att få ut längre undervisningstid ute i skolans närområden.

5.3 Hur används skolans närområde i friluftslivsundervisningen?

De intervjuade idrottslärarna talade om hur olika de geografiska områdena användes. Fem av idrottslärarna (1, 2, 3, 4, 7) beskrev hur de mestadels använde områden nära skolan och resterande två idrottslärare (5, 6) använde sig av resor som var längre än 5 mil. En idrottslärare (5) åker 25 mil med chartrad buss för att bedriva sin friluftslivsundervisning, vilket han motiverar med att eleverna får träna på skidåkning i en ny miljö som inte finns i närheten utav skolan. I norra Sverige talar idrottslärare 7 om att friluftslivsundervisningen bäst anpassas på våren efter en kall och mörk vinter. Läraren talar om att motivation och intresse bör eftersträvas i friluftslivsundervisningen och menar att en mörk och kall miljö annars kan stjälpa elevernas motivation och intresse istället för att höja den. Idrottslärare 7 bedriver sin friluftslivsundervisning genom att bygga bivacker, åka utför och genom att gå på tur. Idrottslärare 7 använder sig även av närliggande sjöar och myrar, där eleverna möter skridskoåkning och långfärdsskridskor i undervisningen. Denne lärare talar om fördelarna med att ha sin skola i en sådan friluftorienterad miljö, vilken främjar undervisningen med friluftsliv som tradition bland elever. Idrottslärarna i Stockholm talar om att det är normalt att de samtalar med lärare som undervisar i andra ämnen, vilket gör friluftslivsundervisningen ämnesövergripande. I samtliga idrottslärares utsagor i och runt om Stockholm framkommer det att de brukar ha ämnesövergripande friluftslivsundervisning, vilket gör friluftsdagar enklare att motivera inför ansvariga rektorer.

När vi t.ex. bedriver friluftsliv i Liljansskogen så är vi platsnära. Då kan vi göra allt från kartläsning till att besöka kulturella samt historiska platser, då elever får instruktioner om att läsa på om olika platser för att sedan presentera dem. Som progression är vi runt i andra parker eller grönområden i Stockholm med även Lidingö för att resa tält, användning av stormkök eller teorilektioner på skolan kring kläder och packning. (Intervjuperson 4)

Citatet ovan beskriver hur idrottslärare 4 använder sig av platsnära (närliggande områden) för att arbeta utefter dem fyra perspektiven (det *historiska* perspektivet, *miljöperspektivet*, *internationella* perspektivet samt det *etiska* perspektivet). Detta arbetssätt användes utav samtliga innerstadsskolor (4, 5). Dock valde intervjuperson 5 att tala mer om endast det historiska- och om miljöperspektivet, han exkluderade de två andra perspektiven i sin undervisning. Detta motiverades med att planeringstiden var knapp. Skolor utanför Stockholm

(1, 2, 3, 6) har använt sig utav närområdet genom att träna inför övernattningar, bland annat genom användning av tält och stormkök. En idrottslärares (3) utsaga framgår det att han tar hjälp av hemkunskapsläraren i ett sådant moment som byggande av stormkök, där de tillsammans lagar och talar om mat anpassat för friluftsliv och utevistelser. Samtliga idrottslärare talade om ämnesövergripande planering som en lösning på bristen av tid under planeringen, vilket ansågs vara genomförbart även under kort varsel tidsmässigt.

Orienteringen tycker jag har blivit mycket mer digitalt, jag såg nu att de letade Pokemons samtidigt under en promenad. Idag finns det mer digitala möjligheter som man kan komma in i och med QR-koder och man kan hitta platser genom att själv sätta ut en bana via en app. Vi testade det nyligen, där eleverna fick ut en bana via sin mobil som vi gjorde och samtidigt kunde vi följa vardera elevs rutt. (...) Då ser man om de verkligen går utefter banan eller om de sitter under en gran och stämplar örhängen. (Intervjuperson 1)

I citatet ovan talar en idrottslärare om hur orienteringen har utvecklingsmöjligheter i att bli mer digitalt, dock finns det nackdelar som idrottsläraren (7) från Norrbottens län talar om. Han berättar att i och med deras skolas levnadsmiljö kan det bli svårt med mobiltäckning och framför allt batteriet, som enkelt laddas ut på grund av kylan. I och med att det blir kallt på vintrarna är mobiler inget som rekommenderas som hjälpmedel utav idrottslärare 7. Idrottslärarna från Stockholms län berättar dock att de satsar allt mer på digitalisering utav kartorientering, då det digitala blir ett allt mer vardagligt inslag istället för spontanleken.

Till exempel så sätter vi upp vindskydd, gör mat på stormkök, vi har lite aktiviteter, lite lekar i skogarna också. Det är det vi gör sen också när själva bedömningen av friluftslivsmomentet sker. Skillnaden är väl att nu som i årskurs 9 har vi lagt på en vandring också. Så att dem får gå i naturen och känna på naturen på det viset. Då går vi på Sörmlandsleden vilket är ett jättebra verktyg för oss. Och vi är väldigt tacksamma för Sörmlandsleden. (Intervjuperson 6)

Citatet ovan beskriver hur en idrottslärare jobbar i närområdet, vilket stämmer överens med samtliga idrottslärare. Idrottslärare 6 talar om planering för olika aktiviteter under vandringar, vilket ska främja elevernas upplevelser och motivation. I en undervisning tränas det på friluftaktiviteter i närområdet inför en vandring eller en övernattning, samtidigt används olika platser i områden som exempelvis Sörmlandsleden och Lidingöloppets spår för friluftsliv och orientering. Platserna uppmärksammas vilket innefattar det historiska perspektivet utan att idrottslärarna själva är medvetna om det. I lärarnas utsagor kring hur skolornas närområden ska användas framträder det att friluftsliv helst ska representeras av aktiviteter ur kunskapsplanen

och som en förberedande del inför vandringar samt övernattningar. Problemet är att majoriteten varken utför vandringar och övernattningar som en del av sina friluftslivsundervisningar. I närområdet används aktiviteter som istället visar på tidssparande än utmanande, dock förespråkas ”storslagen natur” som en gemensam faktor för ett idealiskt friluftsliv. Utsagorna visar även att idrottsläraren från Norrbottens län bedrev sin friluftslivsundervisning betydligt mycket mer tidsmässigt både utomhus och i skolans närområde.

5.4 Hur talar idrottslärarna kring kopplingen i att bedriva friluftsliv genom orientering?

I lärarnas utsagor framgår att friluftsliv bedrevs genom att ha orienteringsundervisning. Respondenternas tolkning av kursplanen gör en sådan friluftslivsundervisning möjlig. Fem av sju idrottslärare (1, 2, 3, 4, 5) talar om olika friluftslivsaktiviteter som elever utför och blir bedömda i. Idrottslärarnas utsagor berättar att när de bedriver friluftsliv, görs det utan syfte eller mål. Det skapas en norm i vad friluftsliv ska vara, en progression uppmärksammas inte i lärprocessen. Idrottslärare (7) var inne och snuddade på vilka saker som är viktiga som ett kunskapsområde i friluftsliv. Under samtalet talades det mycket om att vandra utomhus och att fokusera mycket på kartläsning genom orientering. Under slutet av intervjun kollades kursplanens kunskapskrav igenom och idrottsläraren ändrade då sin utsaga kring sin syn på en typisk friluftslivsundervisning, dock belystes ordvalet vad han *bör* ha med i sin friluftslivsundervisning. I citatet nedan beskriver han vad eleverna bör lära sig.

Att vara här och nu och att få med ”mindfulness”, att dels se friluftsliv som en rekreation. Sen är det även vissa praktiska färdigheter som också bör tränas på. Och det är att orka gå, kunna göra upp eld, att kunna resa upp ett tält, det innebär ju att kunna vissa praktiska ”skills” också. Samt att klä sig rätt, kunna bära utrustningen rätt, det är många som kommer med väskor som skär in i axlarna annars. Det är väl det viktigaste kan jag tycka när man undervisar i friluftsliv att man försöker förmedla dessa aspekter. (Intervjuperson 7)

En typisk friluftslivslektion är när vi är ute och eleverna inte riktigt ser det som en lektion utan att dem ser det lite mera som att dem faktiskt bara är ute och har det bra. (Intervjuperson 6)

När idrottslärarna själva fick beskriva hur en typisk friluftslivslektion i högstadiet såg ut nämnde alla utom en (6) att innehållet under en typisk friluftslivslektion var att eleverna fick öva på att sätta upp vindskydd. Att öva på att sätta upp stormkök och göra en lägerplats var nästan lika vanligt förekommande. Efter att ha lyssnat på hur idrottslärarnas typiska

friluftslivsundervisningar sett ut, finns det kunskap som är identiskt med kursplanens praktik. Dock avses friluftslivsundervisningen inte sättas i ett sammanhang, som en avsaknad för elevernas meningsskapande i detta moment.

I analysen framkom det att tre utav idrottslärarna (4, 6, 7) arbetade mycket utifrån historiska- och kulturella perspektiv i sin undervisning, utan att de nämnde dem perspektiven. De talade om att när de exempelvis var ute i en park var aktiviteten att vandra mellan olika platser för att sedan kort berätta om dessa för sina klasskamrater. Utöver det var det endast idrottslärare 4 och delvis 5 som medvetet talade om att de arbetade utefter dem olika perspektiven i sin undervisning. Friluftslivsundervisningen varierade mellan två till fyra veckor per läsår på de olika skolorna, ofta uppdelade på både vår- och hösttermin.

Sättet idrottslärarna talar om friluftsliv skiljer sig mycket utifrån hur de talar om orientering i skolan. Orientering i skolan beskrivs av samtliga idrottslärare som en viktig kunskap, som eleverna ska lära sig: kartkunskap, begrepp, kompass. Allt för att de ska känna sig trygga med att kunna lita på sin förmåga att kunna orientera sig. Idrottslärarna sätter inte friluftslivsaktiviteterna ihop med att detta är en del av att vistas ute, där bristen på att kunna hantera väder, behov av skydd eller mat har nonchalerats eller bortknuffats i undervisningen. Till skillnad från friluftslivet beskrivs orienteringen som ett viktigt lärande och inte som aktivitet.

Vi skiljer på tävlingsorientering och skolorientering, det är två helt olika sporter så tävlingsorienteringen lägger vi åt sidan. (Intervjuperson 4)

Orientering i skolan handlar om sinnesövningar för eleverna – att öva på sitt sätt att öva på lokalsinne där man försöker få en uppfattning om hur själva världen är konstruerad, hur vi ser på saker som kan vara så enkelt att se var solen går upp. (Intervjuperson 7)

Citaten ovan beskriver tydligt de intervjuade idrottslärarnas syn på orientering i skolan, dock använder sig mer än hälften av idrottslärarna av ”tävlingsinspirerad” orientering när det kom till bedömningstillfället. Fördelningen av antal orienteringslektioner per läsår var något högre än antalet friluftslivslektioner per läsår, samtliga idrottslärare gav utsagan att orientering är enkelt och smidigt att genomföra i stora grupper. Inom orientering kunde rekreation och kartkunskap bedrivas, vilket var en del av friluftslivsundervisningen. Fem idrottslärare talade om att orientering är en naturlig del i bedömningen av elevens kunskapsnivå i friluftsliv. I

utsagorna kring hur kopplingen är i att bedriva friluftsliv genom orientering kom att forma en diskurs bestående av den öppna tolkningen av kursplanen. Just kring frågorna om kopplingen mellan orientering och friluftsliv visade på att lärarna hade valt en mycket öppen tolkning av kursplanen med dess syfte och kunskapskrav, det vill säga vad eleverna ska ges möjlighet att lära sig. Inom friluftsliv och utevistelser var det egentligen ingen som kunde peka på ett kunskapsområde och tydliggöra motiveringen med det, men idrottslärarna lyfte flera aktiviteter som ligger inom kunskapsområdet där de dock inte verkar skapa ett sammanhang för detta.

5.5 Möjligheter och begränsningar

I friluftslivsundervisningen talade de tillfrågade idrottslärare om att det fanns utvecklingsmöjligheter som skulle kunna främja alla elevers inläring ytterligare. Samtliga idrottslärare såg möjligheter i att alla elever får ta del av lugnet som naturen kan bidra till, med andra ord nyttja det område som skolan har intill sig. Miljön som skolan omringas av talades som en viktig faktor inom friluftslivsundervisningen, fem av sju idrottslärare (1, 2, 3, 5, 7) tror det är enklare att bedriva friluftslivsundervisning utanför en storstad medan resterande två (4, 6) tror tvärtom. Enligt dem är närområdet inget problem utan det beror på vad man vill göra med sin undervisning. I en diskurs utmärktes en skillnad i språket om friluftsliv. En minoritet av idrottslärarna (4, 6) såg möjligheter av att bedriva friluftslivsundervisning i sitt närområde medan de andra talade om den ”storslagna naturen” som en viktig faktor.

Vi tvingade faktiskt våra elever nu på vandrigen att de inte fick ha mobilerna och det vart inget gnäll på det utan det blev mer – ”okej vad ska vi göra nu istället”. Så då blev det mer att bestiga något berg eller sådana grejer. Så där finns det möjlighet så de får använda fantasin också eller beroende på hur man styr upp det. Men framförallt också att man kan nyttja det i Sverige, det är ju ganska få länder som har det så att man kan använda sig fritt i skog och mark. (Intervjuperson 6)

I citatet ovan talar en idrottslärare om att en mobilfri undervisning får eleverna öppna upp ögonen för naturmöten efter en viss skepsis. Precis som citatet belyser är Sverige ett av få länder där man kan röra sig fritt i skog och mark, där allemansrätten lystes fram av samtliga idrottslärare som en möjlighet för utförandet av en friluftslivsundervisning. De menade på att man kan röra sig fritt över skog och mark i sin undervisning tack vare allemansrätten och inte enbart ha teori om hur man kan röra sig utan att faktiskt kunna göra det.

Analysen visar att samtliga idrottslärare tycker tiden är en stor begränsning gällande friluftslivsundervisningen. I konkurrens med andra ämnen hinner inte de tillfrågade

idrottslärarna bedriva en ordentlig lektion inom friluftsliv på en exempelvis 60 minuters lektion. Fyra av de tillfrågade idrottslärarna (1, 2, 3, 5) tyckte att ämnesöverskridande undervisning borde bli mer vanligt så heldagar för friluftsliv via andra ämnens integrering i friluftslivet enklare kan tas ut. Vidare talade fyra idrottslärare (1, 2, 3, 5) om att friluftsliv borde få ut heldagar där bland annat tältning skulle ingå i undervisningen, dock utesluter 3 av idrottslärarna (4, 6, 7) en övernattning. Detta på grund av risken för överarbete tidsmässigt och en visad medkänsla för eleverna där en risk fanns att de kunde komma efter i deras andra ämnen.

Det är svårt att utföra friluftsliv och orientering i storstäder som exempelvis Stockholm, jag har flertal lärarkontakter därifrån och vet att det är svårt att genomföra ett riktigt friluftsliv med asfaltsvägar och gråbetong överallt. Dessa lärare måste då klara kunskapskravet genom att använda sig av orientering under friluftslivstimmarna. Som möjlighet bör man ha högre krav i vad som går att göra i friluftsliv, om man inte har turen som vi har, här kan vi stiga ut genom dörren och ha ett ordentligt friluftsliv redan där och då. (Intervjuperson 7)

I citatet ovan talar idrottslärare 7 om problematiseringen kring att genomföra friluftslivsundervisning beroende på den miljö man undervisar i. Analysen visar att en innerstadsskola även kunde bedriva friluftslivsundervisning i miljöer som en nationalstadspark eller i skogsområden, medan skolor utanför en stad bedrev sin friluftslivsundervisning i närområdet intill skolan. Vid friluftsdagar väljer samtliga lärare att genomföra sin friluftslivsundervisning längre bort från skolans närområde, med hjälp av användning av kommunaltrafik och cykel som transportmedel.

Begränsningarna med friluftsliv och orientering är väl tiden, det är nästan tiden i konkurrens med andra ämnen. Det är en klar begränsning, ekonomi med. Vi har jobbat med friluftsliv länge och byggt upp ett hyfsat förråd som har tagit lång tid att bygga upp bara det. Här har de en vårmarknad som föräldrarna skänker grejer till - där de finansierar skolan indirekt. Får man alla involverade - ökar även intresset. Möjligheten är att rida på den vågen. (Intervjuperson 1)

Dem två största begränsningarna med friluftsliv- och orienteringsundervisningen vilket samtliga idrottslärare vittnade om, var tiden och ekonomin. Fem av idrottslärarna (1, 2, 3, 5, 6) har fått konkurrera med andra ämnen vid flera tillfällen, i syfte att kunna bedriva en så bra friluftslivsundervisning som möjligt. Samtidigt vill idrottslärarna få ut naturmöten och rekreation i så stor mån som möjligt under deras friluftsdagar. Att stimulera till ett intresse för friluftsliv och orientering är något alla idrottslärare vill. Samtliga idrottslärare talar om att friluftsliv kan motverka stillasittande på elevers fritid.

En bra ekonomi, helst en bättre än den man har skulle ge idrottslärarna större utvecklingsmöjligheter inom friluftsliv och utevistelse. Friluftsliv kostar väldigt mycket att bedriva, vilket samtliga idrottslärare talade om. Det de anser vara en hög kostnad är material och kläder. Det är inte alla elever som har exempelvis skor eller jackor dugliga för friluftsliv. I Norrbottens län var det annorlunda. Idrottslärare 7 lyfter i sin utsaga att det är vanligare för familjer i den norra delen av landet att ha friluftsliv som intresse på fritiden, vilket ger större möjligheter för friluftslivsundervisningen i skolan. En innerstadslärare från Stockholm stad talade om att de har en begränsad budget så de har endast fyra tält och ett stormkök för hela skolan. Andra idrottslärare skramlar ihop material med hjälp av föräldraföreningar. Dessa två skolor har en loppmarknad där en viss procent av inkomsten går till idrottsämnet, genom detta tillvägagångssätt kan de köpa in material till friluftslivsundervisningen. Utsagorna kring möjligheter och begränsningar kom att forma en diskurs bestående av ekonomi, planering och material. Analysen visar på skillnader i hur man talar kring ekonomifrågan inom skolorna. Under tiden när två idrottslärare talar om att de försöker få en bättre ekonomi genom loppmarknader och föräldraföreningar, fokuserar dem andra idrottslärarna på inköp som ska bli till en besparing genom att det ska hålla i tio år eller längre. Samtliga gav intrycket av att planera inför en friluftslivsundervisning gav stress och ångest, mycket beroendes på att momenten tar mer tid i planering än i utförandet.

5.6 Hur talar idrottslärarna om styrdokumentet kring friluftsliv och orientering?

Samtliga idrottslärare som intervjuades talar om att styrdokumentet är alldeles för öppna, där en egen tolkning istället kan stjälpas undervisningen. Det står tydligt i kursplanen att undervisningen består av friluftsliv och orientering som separata delar, men det står inte hur undervisningen ska bedrivas. Idrottslärarna upplever det som en större problematik när de talar om ämnet idrott och hälsa. Valfriheten av lektionsinnehållet kan vara både till fördel och nackdel. Det är upp till varje enskild lärare att skapa ett lektionsinnehåll som är anpassat till kunskapskraven. En av idrottslärarna anser att det tar tid att bli bekväm och hitta rätt nivå i undervisningen utifrån styrdokumentet, samtidigt talades det om tacksamhet över att ha idrottslärarkollegor att diskutera med. Tre av idrottslärarna (1, 2, 4) talar om fördelen med ett nära samarbete tillsammans med sina idrottslärarkollegor. Resterande idrottslärare har lärarkollegor men utan samarbete. Med lärarkollegiet hjälps de åt med anpassning undervisningen för att tillsammans hitta en god balans i bedömningen. De hjälps även åt och bedömer eleverna gemensamt, vilket de talar om som en stor fördel. De får då chansen att

diskutera styrdokumentet och lektionsinnehållet flera gånger i veckan för att få en likvärdig och givande undervisning.

Sen kan jag känna att bedömningsstöden som har gjorts tycker inte jag riktigt utgår ifrån kunskapskraven om jag ska vara helt ärlig, så där finns det lite att jobba med. Men annars så tycker jag att kunskapskraven och utformningen av kursplanen är tydlig. (Intervjuperson 6)

När det kommer till bedömningsstöden råder det delade meningar. I citatet ovan talar en idrottslärare brister han anser finnas i bedömningsstöden och att de inte är anpassade till vad som står i kunskapskraven. Han menar att det inte framgår hur man ska bedöma friluftslivets svårare delar med hjälp av bedömningsstödet. Det vore nödvändigt med mer hjälp från styrdokumentet. Citatet nedan beskriver tydligare hur denna idrottslärare talar om den upplevda situationen.

Jag skulle vilja att bedömningsstöden kopplades lite mer mot kunskapskraven. För jag känner ändå att när man är ute i verksamheten att eleverna vill ju veta vad det är jag blir bedömd på och vad är det jag ska göra. Många elever lyssnar inte till vad vi ska göra utan mer på hur jag blir bedömd. Jag försöker alltid att skapa bedömningsmatriser som förklarar för eleverna vad som krävs för E- nivå och andra nivåer. Jag försöker också att ge något konkret exempel. Men att det ändå ska vara ganska fritt för tolkning också för dem. För man vill ju inte få robotar som bara skriver exakt det dem vet att de måste skriva. Utan så man ser också att de kan föra ett utvecklat resonemang kring något. (Intervjuperson 6)

I citatet nedan talar en idrottslärare 4 om hur kursplanen och bedömningsstöden har förbättrats i och med Lgr11 och det nu är enklare för lärare med. Idrottslärare 4 talar om vikten att eleverna får chansen att visa sina kunskaper, men att det är upp till läraren att kunna erbjuda rätt aktiviteter åt dessa elever.

När jag läser igenom kursplanen tycker jag det är enklare med bedömningen nu än vad det var innan lgr11. Eleverna i högstadiet tycks vara inlästa i bedömningsstöden och vet vad som gäller, men det är upp till oss lärare att bedriva verksamheten och aktiviteter för dom alla moment så eleverna får chansen att visa upp sina kunskaper. (Intervjuperson 4)

Utöver att styrdokumentet är för öppna för eget tolkande talar även samtliga idrottslärare om andra brister som de upplever i styrdokumentet. Idrottslärarna talade om möjliga förbättringar, där de önskar att friluftslivsundervisningen var mer ämnesöverskridande. En ämnesöverskridande undervisning skulle bland annat ge bättre förutsättningar för en friluftslivsundervisning. Genom att integrera lektioner och ämnen skulle undervisningstiden

kunna ökas utan att det blir schemabrytande aktiviteter, och med hjälp av en eller flera resurser vid sidan av lektionen. Dessa skulle kunna göra en tydligare fördjupning i olika delmoment och vara behjälpliga vid kontroller eller aktiviteter. En av lärarna (6) ifrågasätter varför det inte är mer tryck på miljön och miljöarbetet i skolans, vilket han anser borde ingå mer konkretiserad i styrdokumentet. Han talar om att det vore ypperligt att friluftslivsundervisningen ska innehålla ett delmoment i hur man arbetar för en mer hållbar miljö- och samhällsutveckling. Utsagorna kring hur idrottslärare förhåller sig till styrdokumentet kom att forma en diskurs bestående av en för tolkningsbar kursplan samt ämnesöverskridande undervisning. Samtliga idrottslärare gav samma bild av att kursplanen kan tolkas alldeles för fritt, det har skapat utmanande undervisningsformer som saknat sammanhang. Alla idrottslärare utom en väljer att forma sin friluftslivsundervisning utefter kunskapsmålen samt orientering, medan en faktiskt använder sig utav de fyra perspektiven som finns utmålade i kursplanen.

5.7 Elevernas olika förutsättningar

En utmaning sex av idrottslärarna talade om var det mångkulturella perspektivet där de syftade på att elever kunde komma med olika bakgrund till friluftslivsundervisningen. Dels anser idrottslärarna att föräldrarna av förklarliga skäl inte spenderar pengar på material anpassat för friluftsliv, då elever från en annan sociokulturell bakgrund oftast inte har med sig friluftsliv som en tradition. En annan utmaning idrottslärarna talar om är elever som vistas ute i naturen och har svårt att se privilegiet med det. Idrottslärarna pratar då mycket om allemansrätten i dessa lägen. Tanken med detta är att klargöra för elever att man inte ska störa och inte förstöra, vilket annars är en utmaning för vissa elever. Därtill vill lärarna att eleverna ska kunna se lugnet i naturen och bli en del utav det.

Man skulle kunna diskutera dem socioekonomiska förhållandena för eleverna kommer från olika delar och har olika förutsättningar för friluftsliv och man märker verkligen det. Det är olika med att motivera dem, för vissa är det kanske väldigt konstigt att hålla på med någonting ute. (Intervjuperson 3)

I citatet ovan talar idrottslärare 3 om utmaningarna med elever som har olika socioekonomiska förhållanden. Det kan bli svårt att motivera eleverna att vistas utomhus. Dessa elever har inte alltid rätt kläder att kunna ha på sig utefter vädret. Detta kan innebära att de inte ser en mening med friluftsliv och utevistelser. Samtliga idrottslärare tycker att dagens elever vistas alldeles för lite utomhus, mycket på grund av de digitala medlen som i dag finns och som säkerligen påverkar motivationen. Tre av åtta idrottslärare (1, 2, 4) har dock försökt integrera digitala

hjälpmedel i undervisningen, bland annat genom orientering med hjälp av mobiler med GPS, där läraren kan följa elevens rutt via en applikation. Idrottslärarna talar även om möjligheterna med att kunna låna ut insamlade kläder till behövande elever och möjligheter med ett ännu mer digitaliserat friluftsliv.

Vi har haft en ganska hög kvot av nyanlända och där blir utmaningen att de inte riktigt har mötts av det ”norrländska klimatet” tidigare (...) många av dem har inte sett snö, hur man klär sig och så vidare. Den biten är nog det som vi jobbar mest med, även med elever med bakgrund härifrån som kan känna ”Att nej jag är inte så frusen av mig”. Men när vi väl ska vara ute i 50 minuter utan att det finns någon möjlighet till värme, då är kläder A och O och det är inte alla som har det. (Intervjuperson 7)

En utmaning som idrottslärare 7 ovan talar om kan vara att elever aldrig tidigare har sett snö i sina liv. Det kan även spegla vissa elevers överskattning av sin förmåga där de tror att de kan vistas utomhus vid kyla, med alldeles för lite kläder på sig som exempelvis att eleven har sommarskor under en vintervandring. Dessa typer av utmaningar verkar vanliga bland idrottslärarna, där fem av idrottslärarna (1, 2, 4, 5, 7) talar om detta som en begränsning inom undervisningen. Det största klädproblemet som samtliga idrottslärare lyfter är brist på årstidsanpassade skor och handskar. Idrottslärarna talar då kring elevens utrustning som ett pussel inför vandringar och övernattningar.

Eftersom att friluftsliv är lite frikopplat från idrott, så tror eleverna att de kan komma klädda i vanliga kläder. Alltså om de frågar om de ska ha ombyte så säger jag att de ska ha ömtåliga kläder och friluftskläder och vi går igenom vilken typ av kläder man ska ha (...) för den stora charmen med friluftsliv är ju att just det här att man har lite obegränsat med tid, man njuter en lång stund i naturen. (Intervjuperson 6)

I citatet ovan beskriver idrottslärare 6 utmaningen med elever som kommer med fel kläder till friluftsupervisningen. Samtliga idrottslärare anser att det är den största utmaningen man ställs inför när man ska bedriva undervisning utomhus. Idrottslärarna anser att med fler utomhusaktiviteter kan ett intresse öka för att vistas utomhus och bidra till ett naturmöte. En skillnad som uppmärksammades i analysen var intresset kring att vara utomhus, det skiljer sig beroende på om man bor utanför kontra i en storstad. Idrottsläraren från Norrbottens län talar om att majoriteten av eleverna har ett friluftsintrasse baserat på både föräldrar och vänner som bedriver friluftsliv. Genom jakt och fiske anser han att det är en stor del av den norrländska kulturen som elever sedan tar med sig in till klassrummet. Idrottsläraren betonar att när elever och idrottslärare gemensamt har friluftsliv som ett intresse, då blir det enklare för idrottsläraren

att genomföra reflektioner och diskussioner kring kunskapsområdet när de delar det intresset. Denna utsaga var samtliga idrottslärare beredda att hålla med om, där större intresse och motivation gör en friluftslivsundervisning mer spännande och underhållande utifrån elevernas perspektiv. Utsagorna kring elevernas olika förutsättningar kom att forma en diskurs bestående av mångkultur, socioekonomi, digitala hjälpmedel samt motivation. Samtliga idrottslärare menade på att majoriteten av elever från en annan bakgrund inte såg meningen med en friluftslivsundervisning. Det liknades vid en tratt, där utmaningarna blev större och större ju mindre motivation eleverna hade för friluftsliv. Utmaningarna som växte var bristande material samt att nå ut till eleverna kring syfte och mening med utevistelser. En lösning på dessa utmaningar var bland annat att kunna digitalisera friluftsliv och orientering, för i en allt mer digitaliserad omvärld så kan en digitaliserad undervisning nå ut till fler elever så även syftet och meningen med utevistelser kan synliggöras.

6 Diskussion

Syftet med den här studien var att undersöka hur idrottslärare i årskurs 7-9 såg på relationen mellan begreppen orientering och friluftsliv. Studien skulle även besvara frågeställningarna om vilka geografiska områden som användes för friluftslivsundervisningen samt hur dessa områden användes. Den tredje frågeställningen var hur undervisningen i friluftsliv och orientering bedrevs bland dessa idrottslärare. Flera likheter kunde hittas mellan tidigare forskning och studiens resultat, trots att det enbart var män som deltog i studien anser vi att studiens validitet inte påverkades nämnvärt. Det var svårt att få med kvinnliga deltagare till studien, då de inte svarat på vårt missivbrev. Ett bekvämlighetsurval genomfördes som på grund av tidsbrist. En nackdel med ett bekvämlighetsurval är att vi säkerligen missat en del av kunskapen som finns kring friluftsliv och orientering, kunskapen om hur idrottslärare talar om relationen mellan orientering och friluftsliv. Inför framtida forskning bör därför ett bredare urval genomföras.

Majoriteteten av idrottslärarna i denna studie talar om friluftsliv som olika lärandeaktiviteter. De anser att man ska kunna bygga vindskydd, laga mat på stormkök, vandra eller att man ska åka kunna skridskor. Detta i jämförelse med delmomentet orientering, där undervisningen baseras på utförandet och utifrån tidsmässiga perspektiv. Backman (2011) lyfter fram hur lärare i kunskapsområdet friluftsliv fokuserat på tekniska färdigheter under undervisningen. Denna studie visar en problematik med att det läggs mycket fokus på att utöva lärandeaktiviteter i friluftslivsundervisningen. Den problematiken kan medföra att lärandet av rekreation och naturupplevelser kan försvinna i friluftslivsundervisningen, en åtgärd kan vara att idrottslärare lyfter lugnet och stillheten i friluftslivet. Vilket en idrottslärare talade om i denna studie, istället för att enbart fokusera på lärandeaktiviteter lyftes syftet med friluftsliv. På så sätt kunde elever särskilja på friluftsliv och orientering. Ifall elever gick miste om information kring olika moment, uppfattade vi att eleverna såg dessa lärandeaktiviteter med otydliga syften. Med ett tydligare syfte skulle eleverna troligtvis få ut mer utav kunskapsområdet friluftsliv och utevistelser. På så sätt skulle idrottslärare enklare kunna bedriva en friluftslivsundervisning utan orientering, för problematiken grundade egentligen sig i att begreppet friluftsliv tolkades helt fritt utav idrottslärarna.

Backman (2004) visar vilka friluftslivsaktiviteter som är mest frekvent framkommande i figur 2 (sid 12). I denna studie framgår att orientering och skridskoåkning är de mest frekventa

lärandeaktiviteterna i friluftslivsundervisningen. Skolinspektionen (2018) visade även att friluftsliv och utevistelser får en alltför liten tid i undervisningen trots att det är en av tre utav kunskapsområdena som är inskrivna i kursplanen. Friluftslivslektioner som utövas inom tidsramen för en ordinarie lektion upplevs av många idrottslärare som en svårighet och denna problematik har även framkommit i tidigare forskningsstudier (Backman 2011; Mikael 2018; Svenning 2001). Samtliga idrottslärare som deltog i den här studien talar om att tid, ekonomi och planering är viktiga aspekter inom friluftsliv som gör det väldigt svårt att genomföra utan friluftsliv. Enligt idrottslärarna krävs det en ämnesövergripande planering för att friluftslivet ska bli så lyckat som möjligt. Detta går i linje med slutsatserna i Skolinspektionens granskning (2018). Granskningen visade på att orienteringen i skolan blir allt mer lik tävlingsorientering, där fem av idrottslärarna i studien talade om att man försöker avskaffa denna form av orientering. Det görs genom att inte ta tid när eleverna orienterar. Författarna i den här studien menar att problemet ligger någon annanstans. Orienteringen tar upp utrymmet för friluftslivet allt för mycket i planeringen och i idrottsundervisningen. När man utgår från Lundvalls (2011) studie visar den en problematik med att friluftsliv och orientering allt mer vävs samman, dessa lärandeaktiviteter är egentligen två helt skilda områden utifrån utförandet. Friluftsliv är ett kunskapsområde och orientering brukar vara ett moment inom idrott och hälsa, med denna problematik ställer oss själva frågan om man bör vara orolig över att två av idrottslärarna ser orientering som friluftsliv. Dessa idrottslärare bockar av att de utfört friluftsliv genom att bedriva orientering, vilket speglar denna problematik väl.

Utifrån nuvarande kursplan är risken stor att orientering ses som en del av friluftsliv. Samspelet mellan kartläsare, naturupplevelse och karta kan istället enbart bli ett samspel mellan kartläsare och karta. En jämförelse kan göras med Fägerstams (2014) avhandling som visar att undervisning utomhus har en potential för en utvecklande inläring. Genom att ha en kontinuerlig kontakt med naturen ger det elever goda erfarenheter av att vistas i natur och grönområden, som tenderar att medföra att de fortsätter att vistas mycket i naturen även vuxen ålder (Lundvall 2011, s. 17). Bedrivs det mer friluftsliv och även ämnesövergripande lektioner utomhus, finns det en potential för en bättre inläring för eleverna. Fägerstams avhandling handlar inte om friluftsliv utan om matematik. poängen är att den handlar om undervisning utomhus.

Denna studies resultat speglar Nilssons (2014, s. 2) påstående att ju mer erfarenheter eleverna får av naturen desto mer ökar motivationen för eleverna i skolundervisningen. Förhoppningsvis

kan detta ge elever mer kunskap och att lärare allt mer kan jobba utefter de fyra olika perspektiven. (Skolverket, 2018) Studiens resultat visar att idrottslärarna arbetar utifrån olika ”arenor” beroende på vart skolan ligger, i eller utanför en storstad. Dock är idrottslärarna ense om att motivationen för elever höjs ju mer undervisning som kan bedrivas utomhus.

Samtliga intervjuade idrottslärare använder sig utav friluftsliv i närområdet men det är enbart en idrottslärare som relaterar till platsresponsiv pedagogik. (Mikaels 2018) Idrottslärare 4 belyser de fyra perspektiven i sin undervisning, det motiveras av idrottsläraren genom att ge eleverna förståelse för platsen samt för belysning av vad som är intressant i närheten av skolan. Vi anser att dessa fyra perspektiv öppnar upp ämnet idrott och hälsa för både integrering och kunskap, utan att basera sig utifrån olika normer som aktiviteterna tidigare har fått.

Ett fåtal idrottslärare i den här studien snuddar på vikten av platsresponsiv pedagogik i undervisningen, men går inte riktigt hela vägen. De talar inte om hur de använder de olika perspektiven. De fyra perspektiven är viktiga i relation till friluftsliv, som idrottslärare kan man belysa olika utmaningar speglar mot samhället samtidigt som man gör undervisningen mer motiverande och givande för eleverna. Idrottslärarna genomför sin undervisning i närheten av skolan. I jämförelse med lärarna i innerstadsskolorna i Stockholm framgår det för idrottsläraren från Norrbottens län att det talas om enkelhet i att genomföra friluftsliv i närområdet på grund av miljön skolan är omgiven av. Idrottsläraren från Norrbottens län anser att det är naturligt uppe i norra Sverige att vara utomhus med att bedriva friluftsliv och innerstadslärarna anser att det är enklare med teori i sin friluftslivsundervisning. Idrottsläraren från Norrbottens län anser vi talar närmast som idrottslärare 4 att göra platsen intressant för eleverna i sin undervisning. Vi anser dock att idrottslärare 7 allt mer belyser aktiviteterna som friluftslivet öppnar upp för gentemot idrottslärare 4 som är verksam i en stadsmiljö. Idrottslärarna i en stadsmiljö har inte samma möjligheter med miljön runt omkring deras skolor, dock talas det om en möjlighet i att jobba utefter en platsresponsiv pedagogik, så som idrottslärare 4 gör i sin innerstadsundervisning.

Nilsson (2014) skriver att med mer teori ökar chansen att öka elevernas kunskaper inom friluftsliv, dock går eleverna då miste om naturupplevelser och rekreationen i utomhusmiljöer. Både Kulturdepartementet (1999) samt Friluftsförbundet (2009) lyfter fram vad friluftsliv kan bidra med i sina texter, både livskvalité och livsglädje nämns och borde beaktas av samtliga idrottslärare. I denna studie kommer eleverna inte ut i naturen på grund av att friluftslivsundervisningen mer omvandlats till en teknikundervisning, som grundar sig i

teoriundervisningar utav utflykter samt naturvistelser. Istället borde dessa idrottslärare se möjligheterna i att bedriva undervisningen utomhus, låta eleverna få bedriva friluftsliv med praktiska undervisningar utomhus.

Idrottslärarna i den här studien anser att friluftsliv får för lite plats i undervisningen, vilket speglar Backmans (2011) studie och därmed finns brister i undervisningen. I föreliggande studie framgår det att idrottslärare fokuserar mycket på tekniska färdigheter, vilket kan stjälpa elevernas intresse och utveckling. I den här studien talar idrottslärarna om att fokuseringen på tekniska färdigheter försvinner allt mer och att det är naturupplevelser och rekreation som är det mest centrala i friluftslivundervisningen. (ibid) En idrottslärare från en innerstadsskola i Stockholms län att eleverna ska få ut det mesta av naturupplevelser och rekreation, vilket görs genom att den skolan hyr bussar för att åka skidor i Dalarna. Ifall detta är en väg att gå för att elevernas naturupplevelse och rekreation ska uppfyllas, känns det inte rimligt där det även fram att de som inte är tillräckligt socioekonomiskt starka inte får följa med. Alla andra idrottslärare i studien från Stockholms län har tagit bort skidresor sen en lång tid tillbaka just på grund av en sådan situation. Alla ska få en likadan ärlig chans i friluftslivundervisningen som i sin tur ska stimulera elevernas inläring, detta kan göras genom att stödja sig på de fyra perspektiven som utgångspunkt. (Skolverket, 2018) Två av idrottslärarna i Stockholms län arbetar utifrån det *historiska*- och *miljö*- perspektiven i sin friluftslivundervisning. Det *internationella* perspektivet sätts inte i lika mycket i fokus utifrån den insamlade datan i denna studie. (ibid) Idrottslärarna i Norrbottens län och Södermanlands län arbetar på ett liknande sätt kring perspektiven. Samtliga perspektiv nämns inte men framkommer som viktiga delar i undervisningen. Ett exempel är att idrottsläraren från Norrbotten som genomför sin friluftslivundervisning genom att ta vara på miljön runt om skolan, bland annat genom att gå ut på tur med längdskidor och långfärdsskridskor. Han talar även om historia, kultur och allemansrätten i sin undervisning vilket ska främja elevernas motivation för friluftsliv. I Stockholms län framkom det att de intervjuade idrottslärarna pratade om miljön och olika faktorer påverkan, detta gjordes med hjälp av teorilektioner under friluftslivundervisningen. Genom en praktisk undervisning tilltalas cykling och promenader i skogsmiljö för att hitta ett lugn som är svårare att hitta bland avgaser och bullrig trafik inne i Stockholms stad.

Elevernas olika förutsättningar spelade en stor roll i vilka lärandemål som inkluderats i undervisningen. Studiens resultat visar att elever med mångkulturell bakgrund var en stor utmaning för idrottslärarna inom friluftslivs- och orienteringsundervisning. Elever som kom till

undervisningen med olika bakgrunder hade aldrig sett snö innan eller förstod inte varför man ska vara utomhus läsandet ur en karta. Ett möjligt tillvägagångssätt var att beskriva och motivera friluftsliv samt orientering, fem idrottslärare talade om den formen av tillvägagångssätt som en väg för att nå mångkulturella elever. Lundvall (2011) menar i sin artikel att det är viktigt att skapa en stark inramning utav ämnet idrott och hälsa genom att förankra och skapa en relation till ett angivet kunskapsmål, vilket idrottslärarna i denna studie verkade sträva efter. Lundvall menar att idrott och hälsa är ett svagt inramat ämne, som kännetecknats av tävling, prestation och hierarki. (ibid) Detta stämmer inte överens med studiens resultat, där fem idrottslärare försöker minimera tävlandet och framför allt prestationen genom att omarbeta sin orienteringsundervisning med skolorientering. Det är spännande om denna utveckling fortsätter, förändringar i kursplanen borde vara på väg så ämnet idrott och hälsa blir till ett starkare inramat ämne.

Två av sju idrottslärare i studien genomför sin orientering under sin friluftslivsundervisning, som beror på att friluftslivsundervisningen annars kostar mycket i planeringstid. Dessa idrottslärare ser orientering som en del av friluftslivet, de talar i termen av att elever som vistas utomhus automatiskt bedriver friluftsliv oavsett vilken aktivitet de gör. Orientering genomförs under majoriteten av dessa tillfällen och även långdistanslöpning, vilket kan vara problematiskt enligt Mikael (2018). Idrottslärare tolkar kursplanen i egensyfte för att underlätta sin egen undervisningsplanering och undervisning. När idrottslärarna i den här studien talar om styrdokumentet ges en enad syn över att idrottslärarna ansåg att kursplanen i idrott och hälsa är för öppen för egna tolkningar. De upplever svårigheter med att veta vilken nivå man ska lägga undervisningen på, något som även kan bidra till att idrott och hälsa framstår som ett ämne med svag inramning (Lundvall 2011). En intressant fråga som en utav idrottslärarna lyfter är varför det inte är mer tryck på miljön och miljöarbetet i skolan. I linje med Brown (2013, s. 82) kanske det krävs att Skolverket utvecklar en läroplan som möter samhällets behov och samhällets miljöproblem. Miljöarbetet skulle kunna vara genomförbart i skolans närområde och enkelt kunna kopplas till friluftslivsundervisningen.

Det står tydligt att undervisningen ska bestå av friluftsliv och orientering, men det står inte hur undervisningen ska bedrivas och med vilket innehåll i mer konkret form. Detta medför att styrdokumentet är för öppna för eget tolkande. Problematiken är tolkningen av läroplanen, där dessa idrottslärare mer eller mindre talade om orientering som om det vore en del av friluftsliv. Med våra diskurser var vi inte ute efter att leta fel, utan att se på saker som språket idrottslärarna använde sig av.

6.1 Metoddiskussion

Det som kunde gjorts annorlunda är urvalet, att få med kvinnliga intervjupersoner och inte enbart manliga. Det skulle vara spännande att se hur kvinnliga idrottslärare hade svarat, mestadels hur de hade tolkat kursplanen inom friluftsliv och utevistelser. För vidare forskning skulle vi lagt ner mer tid på urvalsmetodiken, exempelvis telefonintervjun vi genomförde som kunde ha gjorts med större noggrannhet. Vi hade kunnat vara mer noggranna med minimerandet av ljudet runt omkring oss och försökt att vara i ett tystare rum och även se till att intervjupersonen satt i ett tystare rum. Under telefonintervjun var vi och intervjupersonen i rum med olika ljud runt omkring oss, vilket gjorde transkriberingen svårare att skriva ned i text än vad det vanligtvis är. Vidare skulle det även vara intressant att jämföra idrottslärares tillvägagångssätt i friluftslivsundervisningen beroende på vart i Sverige de har sin skola. En sådan studie skulle kunna påvisa exempelvis vilka miljöer som främjar en friluftslivsundervisning allra mest, en hypotes skulle då kunna vara att olika traditioner främjar olika undervisningsstilar inom friluftsliv och orientering.

En utmaning med denna studie var att inte försöka vägleda intervjupersonerna under intervjutillfällena. Ifall det ställdes fel följdfrågor kunde idrottslärarna enkelt tro att denna studiens författare ville få fram specifika intervjusvar i syfte att påpeka att det är fel att friluftsliv bedrivs genom orientering exempelvis. Det som kan hända är att den intervjuade idrottsläraren som genomför sin friluftslivsundervisning genom orientering istället mörkar det genom att svara mer positivt kring det ämnet. Vi anser att denna studie besvarade frågeställningarna och att resultaten är rimligt tillförlitliga.

7 Slutsats

Utsagorna kring hur idrottslärare talar om relationen mellan friluftsliv och orientering kom att forma en diskurs bestående av en syn på friluftsliv som ett lärande genom aktiviteter. En infallsvinkel som togs upp var att eleverna uppfattar orientering som friluftsliv, vilket kan förstås utifrån att majoriteten av idrottslärare ansåg orienteringsundervisningen som en del av kunskapsområdet friluftsliv och utevistelser. Idrottslärarna sätter inte samman de olika aktiviteterna med att vistas ute. Lärandet i att kunna hantera väder, behov av skydd eller mat har exkluderats i undervisningen. Idrottslärarna lyfte flera aktiviteter som ligger inom

kunskapsområdet, där de dock inte verkar skapa ett sammanhang för detta. Till skillnad från friluftslivet beskrivs orienteringen som ett viktigt lärande och inte som aktivitet.

Samtliga idrottslärare talade om tidsbristen under sin planering, vilket medförde att undervisningen utomhus genomfördes i skolans närhet. Tidsbristen var ett dilemma men även de korta lektionstiderna. En möjlighet som uppmärksammades i analysen var att ju mer man integrerade andra ämnen till idrotten, desto lättare var det att få ut längre undervisningstid ute i skolans närområden. En övergripande diskurs var den fria tolkningen av kursplanen, och detta bör kunna ses som en bidragande orsak till att friluftsliv i hög grad bedrivs genom orientering.

Käll- och litteraturförteckning

Backman, E. (2011). What controls the teaching of friluftsliv? Analysing a pedagogic discourse within Swedish physical education, *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 11(1), pp. 51–65. doi: 10.1080/14729679.2010.532988.

Backman, E. (2004). *Utövar ungdomar friluftsliv?*. Svensk idrottsforskning, nr:4. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:565/FULLTEXT01.pdf> [2018-10-26]

Bergström, G. & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt – Metodbok I samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2. Uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan Lund: Studentlitteratur.

Brolin, M. (2014). *Hälsoarbete i skolan: Mer än motion, morötter och moral?* (diss.). Örebro: Örebro Studies in Sport Sciences.

Fairclough, K. & Wodak, R. (red.) (1997). *Critical Discourse Analysis. A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage.

Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Foucault, M. (1972). *The archeology of knowledge*. New York, NY: Pantheon

Foucault, M. (1977). *Discipline and punish*. London: Penguin.

Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. New York, NY: Pantheon.

Friluftsförbundet (2009). Friluftsmiljöprogram. Botkyrka Offset.

https://www.friluftsförbundet.se/globalassets/ovrigt-webbinnehall/friluftsmiljo/friluftsmiljoprogrammet/friluftsmiljoprogrammet_okt09.pdf [2018-10-26]

Fägerstam, E. (2014). High school teachers' experience of the educational potential of outdoor teaching and learning. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 14(1), 56-81. doi.org: 10.1080/14729679.2013.769887.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl. Stockholm: Studentlitteratur.

Linköpings Universitet. (2019). *Utomhuspedagogik*. [2019-04-24]
<https://liu.se/forskningsomrade/utomhuspedagogik>

Lugg, A. (1999). Directions in Outdoor Education Curriculum. *Australian Journal of Outdoor Education*, Vol. 4(1), 25-32.

Lundvall, S. (2011). Friluftsliv i skola och på lärarutbildning - Ett ämnesdidaktiskt perspektiv. I: Lundvall, Suzanne (red.) (2011). *Lärande i friluftsliv: perspektiv och ämnesdidaktiska exempel*. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskola, ss. 13-24.

Mikaels, J. (2018). Becoming a Place-Responsive Practitioner: Exploration of an Alternative Conception of Friluftsliv in the Swedish Physical Education and Health Curriculum. *Journal of Outdoor Recreation, Education and Leadership*, Vol. 10, No. 1, pp. 3-19.

Mikaels, J., Backman, E. & Lundvall, S. (2015). In and out of place: exploring the discourse effects of teacher's talk about outdoor education in secondary schools in New Zealand. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, ISSN: 1472-9679, pp. 1-14.

Naturvårdsverket (2018). Allemansrätten.

<https://www.naturvardsverket.se/Allemansratten> [2018-10-26]

Nilsson, K. (2014). *Hitta lätt – så blir det rätt!*. Gymnastik- och idrottshögskolan, Stockholm.

Hallandsposten. (2013). *Dyrt att börja skolan*.

<http://www.hallandsposten.se/nyheter/halmstad/dyrt-att-b%C3%B6rja-skolan-1.1506799>
[2018-12-10]

Kulturdepartementet (1999). *Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer*. Stockholm 1999. Ds 1999:78.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/fysisk-aktivitet/definitioner/> [2018-10-26]

Redelius, K. (2008). MVG i idrott och hälsa – vad krävs då? – Elevers syn på lärares bedömningspraktik. *Svensk Idrottsforskning*, 4-2008, s. 23-26.

Sandahl, B. (2002). *Mellan teori och verklighet – Idrottsämnet i grundskolan*. Skolprojektet 2001. Svensk Idrottsforskning, nr3.

Sandell, K., Arnegård, J. & Backman, E. (2011). *Friluftssport och äventyrsidrott – Utmaningar för lärare, ledare och miljö i en föränderlig värld*. Studentlitteratur AB, Lund.

Skolinspektionen (2018). *Kvalitetsgranskning av ämnet idrott och hälsa i årskurs 7-9*.
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2018/idrott-och-halsa/kvalitetsgranskning-av-amnet-idrott-och-halsa-i-arskurs-79.pdf> [2018-10-24]

Skolverket. (2011). *Kursplan – Läroplan och kursplaner för grundskolan*. Stockholm: Skolverket.

Svenning, S. (2001). *Friluftsverksamheten i skolan*. Rapport Dnr 2000:807. Stockholm: Skolverket.

Svenska Orienteringsförbundet (2018). *Svensk Orientering – Tävlingsformer och discipliner*.
<http://www.svenskoriering.se/tranatavla/tavlingsformerochdiscipliner/> [2018-10-26]

Svensk Orientering (2018). *Naturpasset*.

<https://www.orientering.se/provapaaktiviteter/naturpasset/> [2018-10-26]

Svensk Orientering (2019). *Barns tävlande*.

<http://www.svenskorientering.se/forening/Barnochungdom/studienbarnstavlande/>

Svenskt Friluftsliv (2019). *Korta fakta om friluftslivet och Svenskt Friluftsliv*.

<http://svensktfriluftsliv.se/wp-content/uploads/2012/11/Korta-fakta-om-friluftslivet-och-Svenskt-Friluftsliv.pdf> [2019-02-06]

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*.

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2018-10-21]

Bilaga 1 – Intervjuguide

Syftet med den här studien är att undersöka hur idrottslärare i årskurs 7-9 talar om relationen mellan orientering och friluftsliv i ämnet idrott och hälsa.

Frågeställningarna studien avser besvara är följande:

- Hur bedrivs undervisningen i friluftsliv och orientering?
- Vilka geografiska områden används för friluftslivsundervisning?
- Hur används de geografiska områdena i undervisningen?

1. Personliga bakgrundsfrågor

- När och vid vilket lärosäte tog du din examen?
- Hur många år har du arbetat som idrottslärare?

2. Friluftsdagar

- Förekommer friluftsdagar på er skola?
- Om ja, hur ofta förekommer friluftsdagar på er skola?
- Kan skolan ändra eller komplettera sitt upplägg omkring friluftsdagar?

3. Styrdokument

- Hur upplever du styrdokumentet i lgr 11?
- Hur upplever du bedömningsstöden i kursplanen?
- Använder du dig av styrdokumentet och bedömningsstöden?
- Har du några åsikter om hur du använder styrdokumentet och bedömningsstöden samt hur de är utformade?

4. Friluftsliv

- Vad är friluftsliv för dig?
- Utövar du själv någon form av friluftsliv på fritiden?
- Vilka typer av friluftsområden använder ni er av?
- Kan du ge några exempel på vilka områden ni använder (nära eller längre bort)? Och hur ni använder områdena?
- Vilket stöd ger er skola för utövandet av friluftsliv i skolan?
- Beskriv hur er friluftslivsundervisning ser ut?
- Kan du ge exempel på hur en typisk friluftslivslektion ser ut för dig?
- Vilka är de största utmaningarna en elev ställs inför när ni genomför friluftsliv?
- Hur har din undervisning i friluftsliv förändrats sedan Lgr 11 trädde i kraft?

5. Orientering

- Vad är orientering för dig?
- Hur ofta har ni orientering?
- Beskriv hur er orienteringsundervisning ser ut?
- Kan du ge exempel på hur en typisk orienteringslektion ser ut för dig?
- Vad innebär orientering inom friluftsliv för dig?

6. I fortsättningen

- Vilka brister ser du i läroplanen när det gäller friluftsliv och orientering i skolan?
- Ser du några möjligheter och begränsningar när det gäller utövande av friluftsliv?
- Ser du några möjligheter och begränsningar när det gäller utövande av orientering?
- Något du vill tillägga som du tycker vi har glömt?

Bilaga 2 - Missivbrev

Hej!

Vi är två studenter från Gymnastik och idrottshögskolan i Stockholm som genomför vår magisteruppsats. Våra namn är Amanda Tellström och Daniel Nowik. Vi läser sista året på ämneslärarprogrammet med inriktning idrott och hälsa samt specialidrott.

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur idrottslärare i årskurs 7-9 talar om relationen mellan orientering och friluftsliv i ämnet idrott och hälsa. Vi vill även ta reda på vilka geografiska områden som används för friluftslivsundervisning och hur idrottslärare använder dessa geografiska områden. Sist vill vi ta reda på hur friluftsliv och orientering bedrivs i undervisningen.

Valet av ämnet baseras på våra roller som framtida idrottslärare. Vi upplever att friluftslivet i skolan ofta kan förknippas med orientering.

Vi har valt att utföra intervjuer, där intervjuerna kodoas och där endast studiens författare kommer få tillgång till inspelat material. Intervjuerna kommer att spelas in med diktafon, för att efter transkribering raderas helt. Att delta är helt frivilligt och deltagaren har rätt att när som helst under arbetets gång avbryta, utan någon motivering. Informationen som samlas in kommer att endast användas till studien, där deltagande individers namn kommer att förbli anonyma.

Vi tackar på förhand för ert deltagande!

Med vänliga hälsningar, studiens författare

Amanda Tellström och Daniel Nowik

Vid eventuella frågor kring intervjuens innehåll eller annat

maila gärna;

amanda.tellstrom@student.gih.se

eller

daniel.nowik@student.gih.se

Bilaga 3

Litteratursökning

I bilagan Litteratursökning ska du återge de sökningar du har gjort för att hitta tidigare forskning inom ditt ämnesområde. Det gör inget om bilagan blir längre än en sida.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att undersöka hur idrottslärare i årskurs 7-9 talar om relationen mellan orientering och friluftsliv i ämnet idrott och hälsa.

Frågeställningarna studien avser besvara är följande:

- Hur bedrivs undervisningen i friluftsliv och orientering?
- Vilka geografiska områden används för friluftslivsundervisning?
- Hur används de geografiska områdena i undervisningen?

Vilka sökord har du använt?

Ämnesord och synonymer svenska	Ämnesord och synonymer engelska
Friluftsliv	Outdoor education
Orientering	Physical education
Samband mellan friluftsliv och orientering	Orienteering
Kursplan	Curriculum
Styrdokument	Place responsive
Idrott och hälsa	Gymnastic teachers view in outdoor education
Idrottslärares syn på friluftsliv	Brown outdoor education
Idrottslärares syn på orientering	Becoming place
Idrottslärare och friluftsliv	Foucault theory
Idrottslärare och orientering	
Friluftsliv och närområdet	
Backman friluftsliv	
Lundvall friluftsliv och orientering	
Mikaels friluftsliv	
Diskursanalys	
Foucault	

Var och hur har du sökt?

Databaser och andra källor	Sökkombination
PubMed, Discovery, Google Scholar, GIH:s bibliotekskatalog	Friluftsliv, Orientering, att orientera sig, platsresponsiv, pedagogik, friluftsliv, Orienteering, place-responsive practitioner

Kommentarer

Discovery samt GIH:s bibliotekskatalog fungerande bra, med hjälp av GIH Bibliotekets personal kunde litteratur samt sökningar genomföras och hittas. Tack till dem.